

Odnos kreativnosti i darovitosti u školskom kontekstu

Posavac, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2013

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:167550>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski Fakultet

Diplomski studij engleskog jezika i pedagogije

Maja Posavac

Odnos kreativnosti i darovitosti u školskom kontekstu

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Vesna Buljubašić-Kuzmanović

Osijek, 2013.

Sažetak:

Cilj je ovog istraživanja bio utvrditi metode i oblike rada s darovitim učenicima te ispitati odnos darovitosti i kreativnosti u nastavi za darovite, iz perspektive pedagoga, psihologa i učitelja/nastavnika koji rade s darovitima. Ispitani su stavovi pedagoga i psihologa o uvjetima za rad s darovitim učenicima te stavovi nastavnika o darovitim učenicima, kreativnoj nastavi, vlastitoj percepciji kreativnosti i poticanju iste među učenicima. Prvenstveno se želi dati doprinos istraživanju kreativnosti nastave za darovite, odnosno naglasiti potrebu poticanja kreativnih metoda rada s darovitima.

Na temelju suvremenih definicija darovitosti moguće je zaključiti da je kreativnost njezina neizostavna sastavnica. Poseban je naglasak na diferenciranju i obogaćivanju programa za darovite učenike koji neupitno utječu na njihovu kreativnost, originalnost, rješavanje problema i samo zadovoljstvo učenika. Daroviti se učenici razlikuju od svojih vršnjaka po svojim specifičnim sposobnostima u nekom području i zbog toga trebaju poseban pristup. U teoriji se navode razni primjeri kreativnih oblika i metoda rada za darovite, pa se kroz ispitivanje stavova učitelja, nastavnika, pedagoga i psihologa pokušao dobiti uvid u stvarno stanje u praksi.

Rezultati ovog istraživanja potvrdili su hipotezu da su u praksi još uvijek nedovoljno zastupljeni diferencirani oblici rada za darovite te da postojeći oblici ne promiču kreativnost u dovoljnoj mjeri. Ipak, iz stavova učitelja, nastavnika i stručnih suradnika moguće je zaključiti da imaju iznimno pozitivan stav i razumijevanje za darovite učenike i njihove odgojno-obrazovne potrebe. Kreativna je nastava osnovni preduvjet uspješnog razvoja i napretka kako darovitih tako i ostalih učenika, a kreativni nastavnici te motivirani stručni suradnici pokretačka su snaga kvalitetnog odgojno-obrazovnog procesa.

Ključne riječi: Kreativnost, darovitost, daroviti učenici, kreativan učitelj/nastavnik

Sadržaj:

1. UVOD	(3)
2. KREATIVNOST	(4)
2.1. Teorije kreativnosti.....	(5)
2.2. Priroda kreativnosti.....	(7)
2.3. Kreativnost u nastavi.....	(9)
3. DAROVITOST	(12)
3.1. Teorije darovitosti.....	(13)
3.2. Obilježja darovitih učenika.....	(14)
3.3. Identifikacija darovitosti.....	(16)
3.4. Kreativni pristupi obrazovanju darovitih učenika.....	(18)
3.5. Uloga učitelja/nastavnika.....	(22)
4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	(25)
Cilj i zadaci istraživanja.....	(26)
Uzorak.....	(26)
Instrumenti.....	(26)
Postupak.....	(26)
5. REZULTATI I RASPRAVA	(27)
6. ZAKLJUČAK	(40)
7. POPIS LITERATURE	(41)
8. PRILOZI	(43)

1. UVOD

Škola je neprestano predmet suvremenih istraživanja. Kao zajednica koju većinskim dijelom čine djeca, mjesto je odrastanja, individualnosti i promjena, ukratko razvoja pojedinca i njegovih sposobnosti. Stoga i sama zahtijeva razvoj, koji uz pomoć stručnjaka i njihovih prijedloga dovodi do ostvarivanja njezinog punog potencijala. Kao takva, svakom će djetetu omogućiti i pružiti ono najbolje, a to je ostvarivanje prava na različitost i prihvaćenost. Daroviti se učenici razlikuju od ostalih po svojim specifičnim sposobnostima u nekom području i zbog toga trebaju poseban pristup. Onaj pristup koji se prije svega temelji na kreativnosti nužan je i neizmjerljivo vrijedan ukoliko se koristi u radu s darovitima. Kreativnost je proces koji formira stvaralačku ličnost, a daroviti učenici to stvaralaštvo dodatno obogaćuju svojim iznadprosječnim sposobnostima. Njima je potrebna podrška u obliku diferenciranog programa koji, osim bogatog sadržaja i motivirajućih metoda rada, za glavnu sastavnicu ima kreativnost kao temeljni preduvjet. Prema Čudina-Obradović (1991), osnovni princip razvijanja nadarenosti jest „*osiguranje produbljivanja baze znanja, uz istodobno osiguranje elastične i kreativne upotrebe baze znanja, a u atmosferi sigurnosti, prihvaćenosti i osjećaja neprestanog osobnog napretka*“ (str.148). U ovakvoj atmosferi ne napreduju samo oni s posebnim sposobnostima, već svi učenici škole. Zato Cvetković-Lay i Sekulić Majurec (1998) naglašavaju da darovita djeca nisu elita, nego djeca s posebnim potrebama u odgoju i obrazovanju. Stoga je i programe za darovite potrebno tretirati kao i ostale programe koji izlaze ususret posebnim potrebama djeteta. Dobar program za darovite promiče stavove o vrijednosti svakog pojedinca, bez obzira na njegove sposobnosti. Svako dijete ima pravo na njemu najprimjereniji odgoj i obrazovanje, a to je onaj koji je najviše usklađen s njegovim specifičnostima i potrebama.

Poseban je naglasak u ovom radu na utvrđivanju kreativnosti samih nastavnih metoda koje koriste učitelji/nastavnici u radu s darovitim učenicima. Kreativna nastava počinje od kreativnog učitelja/nastavnika koji je središnji čimbenik u stvaranju kreativnih odgojno-obrazovnih situacija. Koliko su oni kreativni u radu s darovitima i na koji način vide nastavu i uvjete za rad s njima biti će ispitano prosudbama samih učitelja/nastavnika, pedagoga i psihologa.

2. KREATIVNOST

Stvaralaštvo, stvaralački proces, kreativno mišljenje i kreativna ličnost samo su neki od izraza koji se vežu uz pojam „kreativnosti“. Brojni autori kreativnost vide kao aktivnost i proces stvaranja nečeg novog, a najčešće se istražuje unutar školskog, odnosno odgojno-obrazovnog konteksta. Različiti autori (Stevanović, 2006, Buljubašić-Kobaš, 2009, Miel, 1968, Bognar, 2011) opisuju kreativnost kao proces povezivanja ranije nepovezanih stvari. Ipak, kreativnost je kao složen znanstveni pojam još uvijek gotovo nemoguće jednoznačno definirati (Koludrović, Reić Ercegovac, 2010; Huzjak, 2006). U pokušaju rasvjetljavanja pojma kreativnosti, načinjena je podjela na kreativnost s „velikim K“ i s „malim k“ (Winner, 2005, prema Huzjak, 2006). Prema toj podjeli, kreativna (malo *k*) su ona djeca „*koja samostalno otkrivaju pravila i tehničke vještine određenog područja, uz minimalno vodstvo odraslih, i izmišljaju nove strategije za rješavanje problema*. Pod *Kreativnosti* (veliko *K*) podrazumijeva se „*istezanje, mijenjanje ili čak transformiranje područja* (Winner, 2005, str. 236., prema Huzjak, 2006). S tim se slaže i Stevanović (2006) koji tvrdi kako osnovu kreativnosti čini kreativno mišljenje koje započinje osvještenim osjetilnim doživljajima, maštovitim igranjem elementima te pronalaženjem odgovora i rješenja koji su novi za pojedinca i njegovu okolinu. Prema tome, kreativnost je složen i dug proces kojeg čine međusobno povezani elementi (Lazarus, 1993, prema Buljubašić, Kobaš, 2009). Rogers (1959, prema Miel, 1968) je taj proces definirao kao pojavljivanje novog proizvoda koji izrasta iz jedinstvenosti pojedinca, s jedne strane, i materijala, događaja, ljudi i okolnosti njegovog života s druge strane. Iz tog procesa formira se stvaralačka ličnost koja živi za djelo koje kreira i predaje mu se u potpunosti (Stevanović, 1986). Prema Bognaru (2010), kreativnost je zapravo i pokazatelj da je neka osoba u potpunosti razvila svoju ljudskost. Rogers (1969, prema Bognar, 2010) zaključuje kako takvu osobu odlikuje otvorenost prema svijetu, povjerenje u vlastite sposobnosti, stvaranje kreativnih produkata i kreativnog načina života.

2.1. Teorije kreativnosti

Stevanović (1986, str. 25) navodi teorije kreativnosti od različitih teoretičara, koji pripadaju različitim psihološkim pravcima i školama te koji objašnjavaju pojam kreativnosti na različite načine. Prva je *Psihoanalitička teorija*, čiji je tvorac S. Freud. On kreativnost objašnjava pojmom sublimacije-preobraženog seksualnog nagona od njegove prvobitne namjere u više i društveno prihvatljivije ostvarenje. Libido se transformira u stvaralaštvo kojim se zadovoljavaju viši društveni ciljevi. Prema *Asocijativnoj teoriji*, čiji je predstavnik Mednick, postoje tri asocijativna mehanizma pomoću kojih se može objasniti proces stvaranja. Prvi se odnosi na pojavu slučajnosti, drugi asocijativni mehanizam je sličnost u kojemu su elementi slični pa će tako nastati novo djelo, a za treći mehanizam navodi se medijacija tijekom koje se asocijativni elementi evociraju putem dodira na osnovi medijacije zajedničkih elemenata. *Geštaltistička teorija* daje novi prilog stvaralačkom ponašanju ličnosti, a njezin je predstavnik Wertheimer. On smatra da se reorganizacijom mogu otkriti nove veze i odnosi. Geštaltisti polaze od cjeline i šire situacije i tako dolaze do dijelova i otkrivanja novih rješenja neke problemske situacije. Traže se nova, neobična i udaljena rješenja problema te se iznalaze duhoviti i originalni odgovori, što u pogledu stvaralaštva i nastave daje značajan doprinos. *Teorija crta* kaže da neintelektualne crte ličnosti doprinose u određenim okolnostima stvaranju novih proizvoda. Zaključak je da različita organizacija crta doprinosi naučnom i umjetničkom radu. Taj je rezime crta slijedeći:¹

1. visoka snaga ega i emocionalna stabilnost
2. jaka potreba za nezavisnošću i autonomijom, samodovoljnost
3. visok stupanj kontrole impulsa
4. superiorna opća inteligencija
5. naklonost ka apstraktnom mišljenju
6. visoka lična dominantnost i mjerljivost u mišljenju
7. odbacivanje konformističkih pritisaka u mišljenju
8. ponešto udaljen i suzdržan stav o međuljudskim odnosima, sklonost za bavljenje stvarima više nego ljudima
9. poseban interes za neku vrstu „smionosti“ koja uključuje izvjesno navođenje sebe na „tanak led“

¹ R. Kvašček, 1981, prema Stevanović, 1986, Pula: Istarska naklada, str. 27

10. naklonost ka redu, metodičnosti, točnosti, zajedno s izvjesnom zainteresiranošću za izazov koji pružaju kontradikcije, izuzeci i očigledan nered.

Humanisti polaze od hipoteze da je kreativnost imanentna svakom ljudskom biću. Kreativnost je zapravo pokazatelj da je neka osoba razvila svoju ljudskost (Bognar, 2011). Rogers (prema Bognaru, 2011) smatra da kreativnu osobu odlikuje senzitivna otvorenost prema svijetu i povjerenje u vlastite sposobnosti da oblikuje nove odnose s okolinom. Maslow (prema Bognar, 2011) tvrdi da je kreativna osoba zdrava, samoaktualizirana i potpuno humana osoba koja će kao takva biti i bolji otac, bolji učitelj, građanin i slično.

Suprotno tome, među teorijskim pristupima koje navodi Bognar u svom radu (2011) jest i taj da se kreativnost može promatrati kao poremećaj. Psihoanalitičari su utvrdili kako među psihički bolesnim ljudima postoje neki koji su vrlo kreativni. Poznato je da su mnogi pisci, pjesnici, slikari i glazbenici patili od psihičkih poremećaja sa suicidalnim tendencijama. Jane Pürto (2004, prema Bognar, 2011) navodi rezultate pojedinih studija prema kojima su psihički poremećaji znatno učestaliji kod kreativnih pojedinaca u odnosu na druge s kojima su uspoređivani. Iz toga bi se moglo zaključiti da kreativnost nije neka normalna pojava već anomalija koja je više znak bolesti nego psihičke stabilnosti i zdravlja općenito. Malow (1976, prema Bognar, 2011) se slaže da kreativni ljudi nastoje biti nekonvencionalni, nerealistični i pomalo čudni, ali naglašava kako u ranoj fazi kreativnosti čovjek i treba biti boem i ekscentrik, jer nikada neće doći do kreativnosti ukoliko je racionalan, kontroliran i uredan u toj prvoj fazi procesa. S tim se slažu Cvjetković-Lay i Sekulić Majurec (1998) koje kažu da znanje i konformizam, ono što stječemo odrastanjem i socijalizacijom, guše našu kreativnost, jer *„kreativnost počinje tamo gdje prestajemo vjerovati autoritetima, provjerenim i dokazanim činjenicama i općeprihvaćenim istinama“* (isto, 27).

2.2. Priroda kreativnosti

Pojedinac se rađa s težnjom da aktivno sudjeluje u stvarima koje se događaju u njemu i oko njega. Čak i malo dijete ima svoj način istraživanja novog, osmišljavanja pronalaska i stvaranja novog, te na taj način samostalno stječe znanje o stvaralačkim postupcima (Miel, 1968). Značajke kreativnosti variraju između ljudi i disciplina. Mnoge od tih značajki mogu biti naučene i odgajane, stoga je teško procijeniti koji će pojedinci postati kreativno produktivni odrasli (Treffinger 1988, prema Bognar, 2011). Prema Stevanoviću (2006), ljudi su genetski obdareni stvaralačkim kodovima u nekom području kulture sa slabijim ili jačim intenzitetom i stvaralačkim dispozicijama. Stoga se kreativni od nekreativnih razlikuju upravo po stupnju aktivnosti, entuzijazmu, neformalizmu, po fluentnosti ideja, mnogostranosti, jasnosti misli, sklonosti avanturama mišljenja, strpljivosti, ustrajnosti te smislom za humor i rizik. Buljubašić i Kobaš (2009) slažu se da je kreativnost svojstvena svim ličnostima i sreće se kod sve djece. Ona nikako nije privilegija malog broja ljudi koji su nečim obdareni. Kreativnost nije slučajni dar darovan sretnim pojedincima, već je to vještina koja se vježba i razvija kao svaka druga. Osim toga, Henry (1991, prema Stevanović, 2006) smatra kako je kreativnost misaoni proces povezan s maštom, motivacijom, idejom, inspiracijom i iluminacijom. I Stevanović (1986) se slaže kako osnovu samostalnog i originalnog rješavanja problema čini kreativno mišljenje. Kreativno mišljenje očituje se u pronalaženju udaljenih rješenja, dovitljivosti u predviđanju novih događaja te otkrivanju implicitnih ideja. No, za kreativno su mišljenje potrebne još dvije komponente, kritičko i divergentno mišljenje. Kritičko je mišljenje odlika osobe koja samostalno uočava i formulira problem, iznosi vlastite zaključke, nije podložna utjecaju autoriteta, pronalazi dokaze za sve tvrdnje te koja se suzdržava od brzog suđenja i zaključivanja. Divergentno mišljenje označava raznovrsne puteve koji vode do cilja. Ono odstupa od nekih standarda, razlikuje se od konvergentnog mišljenja koje je usmjereno na traženje samo jednog rješenja, te pruža više odgovora na jedno pitanje (Stevanović, 1986). U svom modelu intelektualnih sposobnosti, Guilford (prema Huzjak, 2006), kao faktore divergentnog mišljenja navodi fleksibilnost, fluentnost, originalnost i elaborativnost. Upravo su na njegovim temeljima razvijani testovi i programi za identificiranje i razvoj kreativnosti.

Kako bi se identifikacija i razvoj kreativnosti olakšali, Stevanović (1986, 61) navodi brojne osobine ličnosti koje su značajne za stvaralaštvo:

- snažan super-ego (savjesnost, nepokolebljivost, ozbiljnost)
- snažan ego (koji uključuje emocionalnu stabilnost, hladnokrvnost i zrelost)
- samouvjerenost
- razvijen motiv radoznalosti
- sklonost riziku, hrabrost, spontanost
- dobro integrirana ličnost i razvijeno povjerenje u samoga sebe
- visoka potreba za postignućem
- strpljivost, tolerantnost, upornost, ustrajnost, sistematičnost, postignuća putem nezavisnosti.

Prema Buljubašić, Kobaš (2009), većina autora ističe nekoliko odrednica koje su odlike kreativnog pojedinca:

- Fleksibilnost mišljenja i ponašanja
- Sposobnost dobrog podnošenja neodređenih ili nejasnih situacija
- Čvrst osjećaj neovisnosti o drugima i sloboda mišljenja
- Spremnost prihvaćanja izazova i svjesno preuzimanje rizika
- Nekonvencionalnost stavova, načina mišljenja ili osobnog stila
- Visok stupanj samodiscipline i predanosti poslu ili preokupaciji
- Unutarnji osjećaj zanesenosti onim što je predmet preokupacije
- Potreba da se sebe procjenjuje kao kreativnu, maštovitu i originalnu osobu.

Treffinger i sur. (2002, prema Bognar, 2011) dijele značajke kreativnosti u četiri kategorije: stvaranje ideja, produbljivanje ideja, otvorenost i hrabrost za istraživanje ideja i slušanje osobnog unutarnjeg glasa. Takva kreativnost svakako će polučiti i kreativan produkt. Stevanović (2006) zaključuje da je kreativni produkt sastavni i finalni dio kreativnosti. Proizvod je krajnji rezultat koji postigne kreativna osoba i upravo je to ishod stvaralačkog procesa do kojeg se dolazi stvaralačkim mišljenjem. Prema tome, stvaralaštvo ima svoj početak koji je sadržan u stvaralačkoj ličnosti, koja unutar stvaralačkog procesa dolazi do novih i originalnih rješenja kao posebnog proizvoda koji ima osobnu ili širu društvenu vrijednost (Stevanović, 2006).

2.3. Kreativnost u nastavi

Ljudi danas u školi provode velik dio svog života (Bognar, 2011). Prema Stevanoviću (1986), kreativnost je elementarno polazište u odgoju i obrazovanju mladih. Ipak, postoje brojne kritike nastave među kojima je i ona da nastava ne razvija kreativnost, već je u određenom smislu guši (Simplicio, 2000, Dryden i Vos, 2001, Mejer, 2005, prema Bognar, 2011). Kragulj i Somolanji (2009) slažu se da nastava može i treba razvijati kreativnost, ali je jasno da se to događa vrlo rijetko. Receptivno-reproduktivni način rada označava strogo dirigitirano upravljanje podučavanjem te se učenje svodi na zapamćivanje gotovih podataka, učenik se prilagođava nastavniku, a podučavanje se svodi na slušanje, promatranje i zapamćivanje. Samim time, nastava koja ne udovoljava učenikovim osnovnim potrebama gubi svoju svrhu i smisao (Stevanović, 2006).

Maslow (1976, prema Bognar, 2011) smatra kako djecu moramo učiti da postanu kreativne osobe. Eksperimentalnim je putem utvrđeno da se planskim i stručnim radom mogu uspješno razvijati stvaralačke sposobnosti. Upravo to treba biti cilj pravog obrazovanja-osposobljavanje za stvaralaštvo (Stevanović, 1986). Prema Huzjaku (2006), kreativnost nije znanje, već sposobnost. U didaktičkom sustavu ona ne pripada materijalnim, već funkcionalnim zadacima nastave, stoga ju je nužno uvježbavati.

Jedan od najvećih izazova suvremene pedagogije jest omogućiti pogodne uvjete za kreativno stvaralaštvo u školi (Koludrović, Reić Ercegovac, 2010). Suvremena je škola stvaralačka i suradnička zajednica stvorena po mjeri učenika (Previšić, 1999, Glasser, 1994, Stoll i Fink, 2000, Jurić, 2007, prema Koludrović, Reić Ercegovac, 2010). Stevanović (1986) tvrdi da kreativnost u nastavi potiče moć zapažanja, upornost u formiranju vlastitih misli, razvijanje inicijative, samostalnosti, radoznalost, formiranje čovjeka novog duha. Danas se kreativnost smatra egzistencijalnim pitanjem suvremenog čovjeka te udovoljava fizičkim i intelektualnim potrebama svake ličnosti. Zato je u odgojno-obrazovnim uvjetima neophodno njegovati svako kreativno djelovanje. To podrazumjeva da se autoritet zamjeni slobodom, da se znanje stječe bez prinude te da se potiču radoznalost i spontanost. Za školu i odgojno-obrazovni proces je značajno da kreativnost omogućava lakši način učenja i stjecanja znanja, a ujedno kreativna nastava doprinosi cjelovitijem razvoju ličnosti (Stevanović, 1986). Kreativni se učenici prepoznaju po bogatstvu ideja, pronalaženju alternativnih rješenja, razmišljanju o pojedinostima, pokazuju smisao za istraživanje, radoznalost, postavljaju pitanja, vole eksperimentirati, ne vole rutinski rad, pokazuju brzu

sposobnost prelaženja s jednog načina rješavanja na drugi, mijenjaju usmjerenost mišljenja, pokazuju sposobnost razvijanja plana, imaju razvijen smisao za humor, dosta čitaju te uživaju u imaginativnim igrama (Stevanović, 2006). Upravo takav stvaralački potencijal, kreativnost i razvoj talenta svakog pojedinca važne su zadaće obrazovanja propisane dokumentima škole (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011, Školski kurikulum, 2012). No, poticanje kreativnosti u nastavi uglavnom ostaje nedorečeno i ovisno o osobnim afinitetima pojedinaca (Koludrović, Reić Ercegovac, 2010; Bognar, 2011, Stevanović, 1986).

Iako bi to bilo poželjno, prema Koludrović, Reić Ercegovac (2010) gotovo je nemoguće dati jedinstven i kvalitetan model implementacije kreativnosti u cjelokupni nastavni proces, jer svaka škola ima svoje specifične značajke s obzirom na specifičnost društva u kojem djeluje. Jednako tako, u svakom razredu sudjeluju učenici s različitim željama i mogućnostima te učitelji s različitim osobnim stilovima poučavanja, načinom komunikacije i suradnje s učenicima.

Ipak, način koji svakako pridonosi implementaciji kreativnosti jest da se učiteljima omogući prostor, vrijeme i materijali za kreativan rad te da se učitelje poučava o načinima i mogućnostima poticanja kreativnosti u svojim odjelima (Koludrović, Reić Ercegovac, 2010). Kada su ti uvjeti ispunjeni, kreativan će nastavnik uspješne modele rada uvijek koristiti na nov način, stalno ih obogaćujući novim idejama (Kragulj, Somolanji, 2009). U suprotnom, neosposobljen i nestručan nastavnički kadar mogu sputavati stvaralaštvo (Stevanović, 1986). Kreativnost sprječavaju prenatrpani programi, neadekvatni udžbenici te brojni subjektivni faktori kao što su:

- pretežna primjena monološko-dijaloške metode
- učenje se svodi na zapamćivanje, a ne istraživanje
- nastavnik prihvaća učeničke reproduktivne odgovore i na upućuje ih na produkciju ideja i pluralitet mišljenja
- udžbenik i nastavnik jedini su izvori znanja
- formalizam u radu nastavnika
- jednostranost-uzima se u obzir samo jedna strana pedagoškog sadržaja (Stevanović, 1986).

Kreativna je nastava kreativan proces koji ima određenu strukturu (Stevanović (1986). Istu čini:

1. postavljanje cilja-motivacija (interesi)

2. izrada plana
3. stvaralački rad
4. ispitivanje, sređivanje i produbljivanje rezultata.

Osim toga, u kreativnoj nastavi jednako su važni intelektualni i emocionalni doživljaj. Intelektualni doživljaj uključuje brojne misaone aktivnosti u procesu stvaralaštva: percipiranje, maštu, pamćenje, mišljenje, apstrahiranje, generaliziranje, analizu, sintezu, indukciju, dedukciju, komparaciju i dr. Emocionalni doživljaj označava stupanj aktivnosti i učenički odnos prema radu. Kreativni je proces uvijek označen nekim zadovoljstvom, ushićenjem, radošću koji upotpunjuju ličnost onoga koji stvara. Tada je ličnost u svojoj elementarnoj ulozi- ulozi stvaraoca (Stevanović, 1986).

Zaključno s tim, kreativan će učitelj u kreativnoj nastavi omogućiti učeniku da spozna sebe, identificira interes za neko područje stvaralaštva, sazna objektivne i subjektivne uvjete koji mu omogućavaju nesmetan razvoj te ukazati na perspektivu razvoja. Tako obrazovani pojedinac znati će kako učiti i kako se mijenjati, a stvaralaštvo će postati proces kojim se označavaju promjene koje donose napredak (Stevanović, 2006). Korist od ovakvog načina rada i promišljanja neupitna je. Samo fleksibilni učenici, koji su naučili kreativno rješavati problem, suradnički učiti i poštivati razlike, mogu aktivno djelovati u društvu (Koludrović, Reić Ercegovac, 2010).

3. DAROVITOST

Kako ne postoji jednoznačno shvaćanje pojma kreativnosti, tako nije moguće dati samo jednu definiciju darovitosti. Tijekom razvoja spoznaja o darovitosti i proučavanja procesa razvoja darovitog ponašanja, brojni su autori (Bloom, Gardner, Tannenbaum, Winner, Čudina-Obradović, Cvetković-Lay i dr.) doprinijeli shvaćanju da je daroviti pojedinac prije svega onaj koji, uz razvijene opće intelektualne sposobnosti, posjeduje natprosječno razvijene sposobnosti za specifično područje za čije ovladavanje pokazuje iznimnu motivaciju i predanost (Pejić, Tuhtan-Maras, Arrigoni, 2005; Adžić, 2011; Huzjak, 2006; Cvetković-Lay, 2010). Terman (prema Winner, 2005, prema Adžić, 2011) darovitost smatra visokom općom intelektualnom sposobnošću, dok je za Tannenbauma (prema Adžić, 2011) darovitost produktivno kreativna sposobnost. U tom je smislu Renzulli (prema Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, 1998, 27) oblikovao svoju definiciju darovitosti koja kaže da je darovitost *„sklop osobina koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže izrazito iznadprosječan uradak u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi te da taj uradak predstavlja značajan kreativni doprinos području u kojem se javio“*. Kao takav, daroviti pojedinac uvelike doprinosi kvaliteti našeg života i društva, jer svojom originalnošću daje nešto novo, drukčije od ostalih (Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, 1998).

Zahvaljujući spoznaji da se od darovitih pojedinaca najviše ističu i pamte oni koji su bili kreativni i imali originalne ideje, kreativnost se počela promatrati kao jedna od bitnih sastavnica darovitosti (Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, 1998). Stoga zaključujemo da je, na temelju dostupne literature te primjera iz prakse, gotovo nemoguće odvojiti pojam darovitosti od pojma kreativnosti. Samim time, važno je naglasiti zbog čega se ti pojmovi moraju razlikovati, što uzrokuje i utječe na njihovu povezanost i kakva je njihova međusobna ovisnost u odgojno-obrazovnom procesu, o čemu će se više pisati u daljnjem tekstu.

3.1. Teorije darovitosti

Darovitost su istraživali brojni autori kao što su L. Terman, J. S. Renzulli, A. J. Tannenbaum, J. P. Guilford, H. Gardner, R. Sternberg i dr. Terman je prvi počeo sustavno istraživati darovitost (Huzjak, 2006). Proveo je istraživanje koje je uključivalo tisuću i petsto djece među kojima je bio utvrđen 1% nadarenih pojedinaca. Koristio je Stanfor-Binet test inteligencije koji procjenjuje verbalne, logičke, matematičke i prostorne sposobnosti.

Gardner je (prema Čudina-Obradović, 1991) zagovarao teoriju postojanja sedam različitih specifičnih ljudskih sposobnosti tj. inteligencija: logičko-matematička, jezična, prostorna, muzička, kinestetska i socijalna inteligencija. Po njemu, svih sedam sposobnosti ima jednaku važnost i dio su ljudskog intelektualnog repertoara.

Prema Sternbergu (prema Čudina-Obradović, 1991), za uspjeh u školi i životu potrebne su različite vrste inteligencije. Razlikuje tri tipa inteligencije: komponencijalni, iskustveni i kontekstualni. Upotreba sva tri tipa inteligencije omogućuje pojedincu da različite komponente misaonog funkcioniranja poveže sa svojim dosadašnjim iskustvom i upotrijebi ove rezultate da bi se snašao u praktičnim zadacima izborom situacije. Po njemu se nadarenost može razvijati učenjem strategija mišljenja, i to uvježbavanjem rješavanja problema potpuno nove vrste potpuno novim pojmovima (Sternberg, 1982, prema Huzjak, 2006).

Guilfordova teorija o strukturi intelekta (prema Čudina-Obradović, 1991) sistematizira sve različite načine na koje ljudi misle te zaključuje da se ljudska inteligencija sastoji od 120 sposobnosti. Polazeći od te teorije sastavljeni su obrazovni programi za uvježbavanje onih funkcija koje su zapostavljene u školskom programu, a takav odgoj smatra se važnim za razvoj nadarenosti, jer omogućuje rano njegovanje stvaralačkog ponašanja. Osim toga, uveo je pojam divergentnog mišljenja, svrstavajući tako kreativnost među moguće elemente darovitosti (Huzjak, 2006).

Tannenbaum (prema Huzjak, 2006) postavlja „teoriju zvijezde“ i smatra da darovitost ovisi o pet karakteristika vezanih uz pojedinca: općoj sposobnosti, posebnim sposobnostima, potpornim sposobnostima, potpori okoline i slučaju (šansi). Po njemu, kreativnost nije uvjet darovitosti, jer rezultat osim kreativan može biti i samo visoko stručan.

Tradicionalna pedagogija darovitost je sagledavala iz kuta znanja, vještina i sposobnosti, pretežito kognitivne domene razvoja, a suvremene pedagoške koncepcije darovitost sagledavaju kroz Gardnerovu teoriju višestrukih inteligencija: lingvistička, logičko-matematička, spacijalna, muzička, tjelesno- kinestetska, intrapersonalna i interpersonalna.

3.2. Obilježja darovitih učenika

Osvremenjivanje škole, a samim time i načina rada, nužno doprinosi većem uvažavanju pojedinca i njegovih sposobnosti. Osim njegovih osobitosti, sve se više uvažava pravo na različitost u odgojno-obrazovnom procesu. Na taj način, otvaraju se veće mogućnosti razvoja djece koja po svojim osobitostima odskaču od ostalih. Tu posebno mjesto pripada darovitim pojedincima (Pejić, Tuhtan-Maras, Arrigoni, 2005).

Darovito dijete napreduje mnogo brže od prosječnog djeteta u određenim područjima, ponajviše zbog toga što mu učenje i ovladavanje vještinama u tim područjima ide mnogo brže i lakše. U tom učenju, daljnje ovladavanje materijom na njih djeluje motivirajuće i tjera ih korak naprijed. Na taj način često samostalno pronalaze nova pravila i načine rješavanja problema unutar tog područja (Sindik, 2010). Prema Sternberg, Rogers (1968, prema Cvetković-Lay, 2010), daroviti su u odnosu na prosječne superiorni prema brzini prepoznavanja problema koji treba riješiti, spremnosti i spontanosti u pronalaženju rješenja, postavljanju prioriteta i selekciji značajnih informacija za rješavanje problema. Uz to, napredniji su u odlučivanju koje je resurse nužno predvidjeti u rješavanju problemskog zadatka, sustavnom nadziranju rješenja i duljem vremenu prethodnog razmatranja i analiziranja problema. Ovo ih čini sposobnima za veću samostalnost u učenju i donošenju zaključaka, a ujedno im povećava interes da preuzmu odgovornost za vlastite ideje i njihovu provedbu (Cvetković-Lay, 2010). Kingore (2004) smatra kako postoji razlika između uspješnog učenika (high achiever), darovitog učenika (gifted learner) i kreativnog mislioca (creative thinker). U tom smislu, uspješan učenik pamti odgovore, daroviti učenik postavlja nepredvidiva pitanja, a kreativan mislioc vidi iznimke. Kingore također naglašava da daroviti učenici preferiraju prijatelje po idejama umjesto prijatelja po godinama i uživaju u društvu vršnjaka kada ta grupa vršnjaka razumije zajedničke ideje.

Čudina-Obradović (1991, prema Pejić, Tuhtan-Maras, Arrigoni, 2005) navodi karakteristike koje su važne za darovitog pojedinca²:

1. Darovitost nije rezultat jedne karakteristike, već kombinacija osobina - i sposobnosti i ličnosti.
2. Darovitost može biti manifestirana u obliku produktivno-kreativne aktivnosti i rezultata ili može biti potencijalna, latentna, u zametku koji će se uz potporu okoline, poticanjem i njegovanjem razviti u produktivnu darovitost, tj. stvaralaštvo.
3. Darovitost se javlja u različitim područjima sposobnosti kao jedna izrazita sposobnost ili kao kombinacija sposobnosti izraženih u nekom području ljudskog znanja i aktivnosti. Prema poznatim područjima ljudske aktivnosti, možemo razlikovati četiri skupine područno-specifičnih darovitosti: spoznajno područje, područje umjetničkog izražavanja, psihomotorno i psihosocijalno područje.

Od postignuća koje se smatra pokazateljem darovitosti ne očekuje se samo da uvelike odskoče od prosjeka, nego da predstavlja kreativan doprinos području u kojem se javio (Sindik, 2010). Ponovno se kreativnost javlja kao bitna sastavnica darovitosti koja će omogućiti, potaknuti i razviti kreativan produkt (Čudina-Obradović, 1991).

Na temelju mnogih istraživanja utvrđeno je da popis razlika *uspješnih* i *neuspješnih* darovitih obuhvaća najmanje tri vrste karakteristika (Pejić, Tuhtan-Maras, Arrigoni, 2005, 135):

- Kreativne vještine (misaoni procesi, načini misaonog funkcioniranja i aktivnosti koje dovode do nove i originalne ideje – fluentnost, fleksibilnost, originalnost mišljenja)
- Kreativni stil (navike, ponašanja i reagiranja te karakteristike ličnosti i temperamenta koje omogućuju i olakšavaju primjenu kreativnih vještina – znatiželja, otvorenost za nova iskustva, tolerancija za novo i različito, spremnost djelovanja na neki vanjski poticaj, spremnost na rizik u mišljenju i djelovanju)
- Emocionalne karakteristike koje uključuju emocije prema vlastitoj osobnosti (emocionalni potporni stav – samopouzdanje, odsutnost straha zbog pogreške,

² Pejić, Tuhtan-Maras, Arrigoni, 2005, Suvremeni pristupi poticanju dječje darovitosti s kreativnim radionicama, str. 134.

nezavisnost u mišljenju) te emocije prema sadržaju i objektu rada (estetski odnos – osjetljivost na detalje, estetska kvaliteta misli i produkata).

Pri svemu tome ne smije se izgubiti iz vida da su djeca s posebnim sposobnostima često sklona neovisnosti, odnosno uživaju raditi zadatke koji nisu strukturirani, pronalaziti nove putove i ne pokoravati se rutini (Sindik, 2010).

Kreativnost je, dakle, skup značajki i sposobnosti svojstvenih većini ljudi pa se samim time ona može učiti i razvijati, a mjesto međusobnih preklapanja iznadprosječno razvijenih sposobnosti, osobina ličnosti, posebno specifične motivacije za rad i kreativnosti tvori prostor u kojem se iskazuje darovitost u specifičnim područjima aktivnosti (Cvetković-Lay, 2010). Iz toga zaključujemo da je darovitost ona suštinska, kvalitativna različitost zbog koje darovita djeca drukčije komuniciraju sa svijetom koji ih okružuje (Cvetković-Lay, 2010).

3.3. Identifikacija darovitih učenika

Pravilnikom o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih propisan je način uočavanja, utvrđivanja, poticanja, akceleracije i praćenja darovitih učenika. Uočavanje i procjenjivanje darovitih učenika ostvaruju učitelji i stručni suradnici, od kojih najčešće psiholog i pedagog. Na osnovu toga, stručna služba utvrđuje darovitost (Večei-Funda, Portner Pavičević, 2009). U detektiranju darovitih učenika u redovitom odgojno-obrazovnom procesu veliku ulogu imaju učitelji razredne nastave jer su tijekom svojeg rada mogli bolje upoznati svakog učenika, njegove sklonosti, mogućnosti, a samim time i darovitost (Adžić, 2011). Čudina-Obradović (1991) smatra kako je prepoznavanje znakova darovitosti prevođenje znakova mogućih visokih sposobnosti za akciju, a prvu i najvažniju ulogu u tome imaju roditelji. Identifikacija je stručno utvrđivanje jesu li prepoznati signali doista znakovi razvijenije sposobnosti. Nakon toga moguće je utvrditi hoće li dijete zaista napredovati od sustavnog i intenzivnog programa razvoja ili bi takav program bio neprimjeren dječjim sposobnostima i motivaciji, nametnut i zbog toga štetan (Čudina-Obradović, 1991).

U Pravilniku o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika (1991), sposobnosti područja darovitosti su:

1. Opće intelektualne sposobnosti

2. Stvaralačke sposobnosti
3. Sposobnosti za pojedina nastavna i znanstvena područja
4. Socijalne i rukovodne sposobnosti
5. Sposobnosti za pojedina umjetnička područja
6. Psihomotorne sposobnosti.

Na osnovi uočavanja i procjenjivanja osobina darovitih učenika, Zavod za školstvo izrađuje stručne upute i instrumentarij za utvrđivanje darovitih učenika (skale procjena za učitelje, upitnike za roditelje, sociometrijske tehnike, različite tipove psihometrijski valjanih testova itd.). U praksi se koriste i brojne kontrolne liste (Cvetković-Lay, 2010, prema Cvetković-Lay, 2002; Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, 2008) koje su preporučljive zbog prikupljanja što više podataka i procjena o darovitosti djeteta. Neke od kategorija u koje su svrstani pokazatelji darovitosti su: napredne intelektualne sposobnosti, verbalno umijeće, znatiželja, kreativnost, energija, koncentriranost, strast, intenzivnost, logičko razmišljanje, osjetljivost, smisao za humor (Galbraith, 2007, prema Cvetković-Lay, 2010).

Osim prikupljanja informacija, u praksi se koristi poseban pristup procesu dijagnosticiranja sposobnosti: prožimanje identifikacijskih postupaka s različitim edukativnim postupcima (diferenciranje programa, obogaćivanje, izlaganje djeteta posebno osmišljenim aktivnostima kao što je projekt) pa se time smanjuju moguće pogreške pri prvom uočavanju i povećavaju mogućnosti za naknadno prepoznavanje djece koja su u početnim postupcima ostala „pokrivena“ (Koren, 1989, prema Cvetković-Lay, 2010). Zato je važno naglasiti da je „*manje pogrešno u grupu darovitih uvrstiti i neko nedarovito dijete, nego neko darovito dijete proglasiti nedarovitim i ne osigurati mu dalje poticaje za razvoj njegove darovitosti*“ (Cvetković-Lay, Sekulić Majurec, 2008, prema Cvetković-Lay, 2010, 78). Osim toga, darovite se učenike najčešće „otkrije“ testovima inteligencije kojima im se utvrdi kvocijent inteligencije iznad 140. Ostali mogu biti iznimno talentirani u matematici, znanosti, jezicima i/ili umjetnosti, a ekstremno nadarena djeca mogu imati kvocijent inteligencije i iznad 170 (*Hollingworth Center for Highly Gifted Children*³).

³ Hollingworth Center for Highly Gifted Children. Pogledati više na www.hollingworth.org

Zaključno s tim, svakako je vrlo važno detektirati darovitu djecu, pristupiti im individualno s programima prilagođenim njihovim potrebama, a najprije osposobiti učitelje i stručne suradnike za rad s takvom djecom, ne zanemarujući pritom roditelje i širu društvenu zajednicu (Adžić, 2011).

3.4. Kreativni pristupi obrazovanju darovitih učenika

Nakon uspješno obavljene identifikacije potrebno je pratiti i poticati darovite učenike i njihov kreativan razvoj. Osim toga, svi teorijski i praktični pristupi naglašavaju da je osnovni cilj identifikacijskog procesa osigurati odgovarajuću potporu darovitim pojedincima (Koren, 1989, prema Pejić, Tuhtan-Maras, Arrigoni, 2007). Ta potpora prije svega podrazumjeva individualan pristup čijoj će kvaliteti i uspješnosti uvelike doprinijeti kreativnost. Kad je u pitanju razvoj kreativnosti te poticanje i ohrabrivanje rizika u dolaženju do novih ideja, suvremeni teoretičari darovitosti (Sternberg, 1986; Renzulli, 1992, 1994; Gagne, 1994, prema Cvetković-Lay, 2010) smatraju kako mnogi školski sustavi izgleda više polažu na razvijanje pametnih, ali ne osobito kreativnih pojedinaca. Prema Nacionalnom okvirnom kurikulumu (2011), škola treba osigurati učenicima odgojno-obrazovni program koji njeguje i razvija njihovu darovitost i stvaralaštvo, posebice naglašavajući oblikovanje individualiziranog kurikuluma kojeg odlikuje diferenciranost tema, vremena svladavanja sadržaja te tijeka poučavanja i oblika rada.

Da bi se škola mogla zvati i kreativnom, ona se ponajprije treba temeljiti na povjerenju, uzajamnom poštovanju te na zanimljivim i raznovrsnim sadržajima, uz diferencirani pristup svakom djetetu (Cvetković-Lay, 2010). Za razliku od redovnog programa, diferencirani program potiče misaone procese, kreativnost, originalnost, pronalaženje i rješavanje problema te dublje i detaljnije ulaganje u sadržaj (Reader, 1995, prema Cvetković-Lay, 2010). Stoga je važno utvrditi kako to funkcionira u praksi, što je ujedno i cilj ovog istraživanja.

Prema Pravilniku o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika (1991), osnovna škola, s ciljem razvoja darovitih, treba omogućiti:

1. rad po programima različite težine i složenosti za sve učenike
2. izborne programe

3. grupni i individualni rad
4. rad s mentorom
5. raniji upis
6. akceleraciju ili završavanje osnovnog obrazovanja u kraćem vremenu od propisanog
7. izvannastavne i izvanškolske aktivnosti
8. kontakte sa stručnjacima iz područja interesa
9. pristup izvorima specifičnog znanja.

Osim ovih pristupa, u literaturi se navode i brojni drugi oblici rada s darovitim učenicima, kao što su: posebna odjeljenja (segregacija), kreativne radionice, projekti, pokusi, demonstracije, rad na terenu, integrirana nastava i dr. Obzirom da je u našim uvjetima poduzimanje određenih mjera povezano s nizom poteškoća i prepreka, Cvetković-Lay (2010) pobliže opisuje zastupljenije oblike rada s darovitima koji se primjenjuju u svijetu, kao što su: izdvajanje (segregacija), ubrzavanje (akceleracija) i obogaćivanje programa. Takvi programi uvelike mogu poslužiti za primjer našim školama i sudionicima odgojno-obrazovnog sustava.

Izdvajanje (segregacija)

U školama u kojima se primjenjuje načelo izdvajanja takav program obično služi za razvijanje određenih značajki, s tim da te učenike i prije uključivanja u program odlikuju neka specifična obilježja. Obično je riječ o jasno određenoj vrsti darovitosti (glazbena, umjetnička, psihomotorna ili intelektualna darovitost). Učenici uključeni u ovakve programe, u odnosu prema onima koji nisu u njima, imaju značajno više postignuća. Pokazalo se da kod tih učenika dolazi do razvoja akademskih sposobnosti i ostvarivanja viših razina postignuća. Oblici izdvajanja su posebni odjeli i programi s izdvajanjem učenika iz redovne nastave (Kitano, Kirbi, 1986, prema Cvetković-Lay, 2010).

Ubrzavanje (akceleracija)

Među oblike ubrzavanja spadaju raniji polazak u školu, preskakanje razreda, djelomično preskakanje razreda, kombinirani razredi i ubrzano izlaganje dijelova kurikuluma, tzv.

teleskopiranje. Reiben (1991, prema Cvetković-Lay, 2010) je utvrdila da ranije upisana kao i jednu godinu akcelerirana darovita djeca uspijevaju tijekom školovanja održati odličan uspjeh. Akceleracija se posebno podupire u području jasno izraženih pojedinačnih talenata, kao što je matematika. Prema Saylor i Brookshire (1993, prema Cvetković-Lay, 2010), rezultati istraživanja pokazuju da akcelerirani daroviti učenici imaju bolju percepciju svojih sposobnosti i emocionalnog razvoja te manje problema u ponašanju. Kako bi akceleracija pridonijela ukupnom razvoju darovitog učenika, potrebno mu je omogućiti nastavak iste do kraja školovanja ili mu preostalo vrijeme školovanja ispuniti obogaćenim sadržajima (Cvetković-Lay, 2010).

Obogaćivanje programa

Neki od oblika obogaćivanja programa su samostalni projekti, mogućnost za brzo prelaženje i provjeru gradiva unaprijed, materijali na višoj razini, mentorski programi, dodatni tečajevi, gosti predavači, različite vrste grupiranja učenika, sažimanje redovnog programa i dr. Usporedne studije učinka više različitih programa obogaćivanja potvrdile su da se rad u razredima s obogaćenim programom pokazao boljim po postignuću učenika, njihovoj slici o sebi, pozitivnom utjecaju na spoznajni, emocionalni i socijalni razvoj te po kreativnosti, što se očitovalo kroz njihovu veću neovisnost i uspjeh u školi (Cvetković-Lay, 2010).

Sjajan primjer obogaćivanja programa za darovite učenike je Trijadni obogaćeni model Josepha Renzullija (Enrichment Triad Model⁴). Cilj obogaćivanja programa je da se učenicima uključenim u programe za darovite dopusti sloboda u izboru i opširnosti tema, uvažavajući pritom njima primjerene načine učenja. Prema tom modelu, učenici prolaze kroz tri razine obogaćenih aktivnosti. Prva razina uključuje opće eksplorativne aktivnosti koje im omogućuju razvijanje kognitivnih i afektivnih procesa. U školama se tako dogovaraju izlaganja s različitim govornicima, pripremaju se kratki tečajevi, nastupi ili projiciranje filmova i sl. Druga razina uključuje rad u skupnim aktivnostima kojima se razvija analitičko, kritičko i kreativno mišljenje, pozitivna slika o sebi, motivacija i istraživački rad. Treća razina sastoji se od istraživanja stvarnih problema koji zanimaju darovite učenike, npr. manje istraživačke skupine ili individualna istraživanja. Nakon pripremne prve i druge razine, u trećoj razini mora doći do izražaja djetetova samostalnost u

⁴ Enrichment Triad Model dio je šireg projekta pod nazivom Schoolwide Enrichment model, više o tome na www.gifted.uconn.edu

rješavanju problema iz bilo kojeg područja. Učenik se potiče da razvije gotov proizvod, rezultat svojih aktivnosti.

Pejić, Tuhtan-Maras, Arrigoni (2007) smatraju da je nužno stvaralačko druženje i dogovaranje (učenika, učitelja i ostalih sudionika nastavnog procesa) posvetiti strategijama orijentiranim prema učeniku. U tom pogledu posebno ističu radionički rad, čiji je cilj „*razvoj kreativnog načina mišljenja, pri čemu se podržava i motivira individualna sloboda svakoga u osmišljavanju samog procesa*“ (str. 144). Za ostvarivanje tih zadataka, potrebno je kombinirati didaktičke strategije radioničkog rada, a skupni interakcijski oblici put su za ostvarenje tih strategija. Oni podrazumijevaju kružnu komunikaciju, razvojno-tematske razgovore, diskusije, oluje ideja, debate, igranje uloga, eksperimentalne aktivnosti, projekte i mnogo polaznih ideja za razmatranje.

I rad u skupini ističe se kao logičan slijed rada s darovitim učenicima. Adžić (2011) navodi primjer skupnog pristupa s darovitim učenicima nižih razreda osnovne škole. Rad skupine temelji se na interaktivnim aktivnostima u kojima je dominantno kreativno izražavanje, mišljenje, izražavanje pokretom, kreativno rješavanje problema, poticanje misaonih procesa, aktivnosti za razvoj socijalnih vještina djece, aktivnosti za razvoj boljih odnosa s drugima, učenje vještina rješavanja frustracija i konflikata. Neke od tema radionica su:

-Dječji pokusi koji oponašaju prirodne pojave

-Mojoj mašti nema kraja – izražavanje osjećaja pri promatranju prirodnih ljepota

-Zamisli-učini – igre za razvijanje ekološke svijesti

-Odgovor je svaki dan- jer brz jezik ja imam – poticanje izražavanja pri dodiru različitih tekstura materijala u prirodi

-Igre za poticanje misaonih procesa – osjećati zatvorenih očiju

-Rad na projektu – osobnom ili skupnom vezanom uz npr. drvo, vodu i sl.

-Darovito dijete i okoliš – korelacija s drugim predmetima

-Igre s igračkama izrađenim od priručnog materijala skupljenog u prirodi.

Učenici brže i lakše stječu znanja promatrajući ljude i pojave u njihovom prirodnom okruženju, istražujući, proučavajući i objašnjavajući. Na taj način stječu znanja koja su neusporedivo

dugotrajnija od znanja koja dobivaju iz udžbenika i radnih bilježnica. Upravo takvu, spontanu nastavu učenici ne doživljavaju kao opterećenje, već je prihvaćaju i provode zainteresirano i s radošću (De Zan, 2005; Borić, 2001; Borić i Novoselić, 2001, prema Adžić, 2011).

3.5.Uloga učitelja/nastavnika

U samom procesu razvoja nadarenosti kojemu, kako je već utvrđeno, glavno obilježje treba biti i kreativnost, posebnu i iznimno značajnu ulogu ima učitelj/nastavnik. Prema Čudina-Obradović (1991), svaki učitelj svjesno ili nesvjesno stvara atmosferu rada koja je manje ili više povoljna za razvoj nadarenosti. Osim toga, on je pokretačka snaga stvaralaštva svojih učenika.

Ono što je od iznimne važnosti za produktivan rad s darovitom djecom jesu prije svega pozitivna gledišta učitelja, jer će posljedice negativnih gledišta biti odbijanje i izbjegavanje prepoznavanja darovite djece i diferenciranog rada s njima (Čudina-Obradović, Posavec (2009). Čudina-Obradović, Posavec (2009)⁵ u svom su istraživanju s pomoću ljestvice sudova SNAD-N ispitale gledišta o darovitosti među 241 učiteljom. Osnovni je problem istraživanja bio utvrditi jesu li među učiteljima dominantna pozitivna, negativna ili ambivalentna gledišta o darovitosti i radu s darovitima te koje su osobine učitelja povezane s pozitivnosti, negativnosti i ambivalentnosti tih gledišta. Rezultati su pokazali da su najvažnije četiri varijable povezane s pozitivnošću ili ambivalentnošću gledišta o darovitima, a to su: dužina učiteljskog staža, ugoda iskustva rada s darovitima, zaokupljenost učiteljskim radom i zadovoljstvo u radu.

U istraživanju koje je proveo Sindik (2010)⁶ među 86 odgojitelja o povezanosti emocionalne kompetencije, mašte i empatije odgojitelja te njihovih stavova o darovitoj djeci, rezultati su pokazali da ne postoji statistički značajna povezanost između emocionalne kompetencije i dimenzija stavova prema darovitoj djeci, ali je utvrđena povezanost između varijabli mašta i empatija te stavova prema darovitoj djeci. Na temelju toga zaključuje se da, što je osoba empatičnija, manje je sklona predrasudama prema darovitoj djeci. Veselinović-Sindik (2006) i Cvetković-Lay (2002) (prema Sindik, 2010), navode neke od najčešćih predrasuda o darovitoj djeci: sva su djeca darovita;

⁵ Čudina-Obradović, M., Posavec, T. (2009), Korelati pozitivnih, negativnih i ambivalentnih stavova učitelja o darovitosti. *Napredak* 150 (3-4), 425-450

⁶ Sindik, M. (2010), Povezanost emocionalne kompetencije te mašte i empatije sa stavovima o darovitoj djeci. *Život i škola*. 65-90

darovita djeca uspjet će u životu bez obzira pružamo li im potporu ili ne: izdvojimo li darovitu djecu u posebnu skupinu, postat će snobovi; darovita djeca dolaze uglavnom iz obrazovanijih obitelji; darovita djeca nisu svjesna da su drukčija dok im to netko ne kaže; darovitu djecu treba zaposliti inače će postati lijena; darovita su djeca dobra u svemu što rade.

Zadaća je učitelja/nastavnika preuzimanje aktivnosti kao što su širenje i bogaćenje ne samo opće, nego i specifične baze znanja te razvijanje emotivnih i motivacijskih pretpostavki nadarenosti (Čudina-Obradović, 1991). Prema tome, učitelj/nastavnik treba:

- omogućiti pristup izvorima specifičnog znanja
- omogućiti pristup instrumentima i poduci o njihovoj upotrebi
- razvijati ljubav i trajni interes za određene aktivnosti i područja
- uspostaviti suradnju s roditeljima nadarenog djeteta
- omogućiti djetetu kontakte sa stručnjacima iz područja interesa
- pronaći kvalitetnog mentora koji će voditi nadareno dijete u više nivoa nadarenosti.

Da bi u tom radu poticao kreativnost, nastavnik i sam mora biti kreativan. Kreativnog nastavnika Miel (1986) opisuje na sljedeći način:

- to je osoba koja posjeduje primarnu sliku (model) koja vodi njegovo mišljenje i djelovanje
- osoba koja prihvaća sebe čvrsto, točno i realistički te iskorištava svoj puni potencijal
- osoba koja je svjesna drugih ljudi, osjetljiva prema njima i reagira na ljude, ideje i događaje
- osoba koja posjeduje osjećaj sigurnosti u neizvjesnosti, koja tolerira dvosmislenost
- osoba koja je učenik.

Zaclona (2009) smatra da je nepobitna činjenica da nastavnik koji shvaća standarde kurikuluma na aktivan i motivirajući način može stimulirati učeničku kognitivnu radoznalost i unaprijediti razvoj njihovih sposobnosti rješavanja problema putem kreativnog i nekonvencionalnog mišljenja.

O važnosti kreativnog pristupa govori i Kragulj (2011) koja je provela istraživanje na uzorku od 71 studenta, budućih učitelja razredne nastave. Rješavali su on-line upitnik kojim su se prikupljali podaci o studentskoj percepciji teorijskih pristupa, njihove otvorenosti i mogućnosti poticanja darovitosti. Čak 55% studenata na prvo mjesto stavlja kreativni pristup za kojega smatraju da najviše doprinosi poticanju darovitosti. Studenti uočavaju da se darovitost i kreativnost međusobno nadopunjavaju i potiču uzajaman razvoj jednoga i drugoga.

Obzirom da se u radu s darovitim učenicima mentorstvo navodi kao važan oblik osobne i akademske potpore, potrebno je naglasiti i osobine koje treba posjedovati kvalitetan mentor. Goleman (1998, prema Cvetković-Lay, 2010) smatra da najbolji mentori iskazuju istinsko osobno zanimanje za one koje vode. U takvom je odnosu presudno povjerenje, a mentor treba iskazivati poštovanje, vjerodostojnost i empatiju. Osim toga, potrebno je da svom štićeniku s povjerenjem daje poticajnu, trajnu zadaću na kojoj će on stjecati znanje i iskustvo. Takvi uostalom trebaju biti svi profesionalci koji rade s darovitim učenicima (Cvetković-Lay, 2010).

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj i zadaci istraživanja

Problem od kojeg se polazi u ovom istraživanju odnosi se na propitivanje kreativnosti metoda i oblika rada s darovitim učenicima u osnovnoj školi. Cilj je ovog istraživanja utvrditi metode i oblike rada s darovitim učenicima koji se primjenjuju u praksi te ispitati odnos darovitosti i kreativnosti u nastavi za darovite, iz perspektive pedagoga, psihologa i učitelja/nastavnika koji rade s darovitima. Želi se dati doprinos istraživanju kreativnosti nastave za darovite, odnosno naglasiti potrebu poticanja kreativnih metoda rada s darovitima. U tom će se kontekstu ispitati stavovi pedagoga i psihologa o uvjetima za rad s darovitim učenicima te stavovi nastavnika o darovitim učenicima, kreativnoj nastavi te vlastitoj percepciji kreativnosti i poticanju iste među učenicima.

Na osnovu cilja definirani su sljedeći zadaci istraživanja:

- uvidom u školski kurikulum utvrditi odnos teorije i prakse vezane za oblike rada s darovitim učenicima
- ispitati stavove pedagoga i psihologa o uvjetima rada s darovitima u njihovoj školi
- ispitati stavove nastavnika o darovitim učenicima, o prepoznavanju i poticanju kreativnosti u nastavi za darovite te o vlastitoj kreativnosti u radu
- utvrditi primjenjuju li se kreativne tehnike i metode rada u nastavi za darovite

S obzirom na rezultate ranije provedenih istraživanja, hipoteza od koje se polazi u ovom istraživanju odnosi se na pretpostavku da su u praksi nedovoljno zastupljeni diferencirani oblici rada s darovitim učenicima, da učitelji/nastavnici razlikuju kreativan način rada od klasičnog te da postojeći oblici rada s darovitim učenicima nedovoljno promiču i potiču kreativnost.

Nezavisne varijable odnose se na učitelje/nastavnike, pedagoga i psihologa. Zavisne varijable odnose se na 7 pitanja otvorenog tipa, 7 prosudbi o darovitim učenicima, 7 prosudbi o kreativnoj nastavi, 8 metoda rada, 6 procjena vlastite kreativnosti te na odrednice kreativnosti u nastavi (ponuđen izbor od slova *a* do *l*).

Uzorak

U istraživanju su sudjelovali pedagoginja, psihologinja i 16 učitelja/nastavnika OŠ Frana Krste Frankopana u Osijeku, koji u svom razredu imaju darovite učenike ili vode grupe za dodatni rad s darovitima. Od učitelja/nastavnika koji su sudjelovali u istraživanju, 7 učitelja predaje u razrednoj nastavi, a 9 nastavnika u predmetnoj nastavi. Kako se pretežito radi o ženskim ispitanicima, moguće razlike unutar spola zanemarene su i nisu ispitivane.

Instrumenti

Prikupljanje podataka odvijalo se na tri razine: uvidom u školski kurikulum, provedbom intervjua s pedagoginjom i psihologinjom te provedbom anketnog upitnika za nastavnike. Intervju za pedagoginju i psihologinju sastojao se od 7 pitanja otvorenog tipa. Anketni se upitnik sastojao od 5 dijelova. Prvi dio upitnika odnosio se na 7 tvrdnji vezanih za darovite učenike, a drugi se dio sastojao od 7 tvrdnji koje su se odnosile na percepciju kreativnosti u nastavi. Treći dio upitnika je bio sastavljen od 8 tvrdnji vezanih za kreativne metode rada s darovitim učenicima, dok se četvrti dio odnosio na 6 tvrdnji vezanih za percepciju vlastite kreativnosti. Uz svaku je tvrdnju ponuđena skala Likertovog tipa s 5 mogućih odgovora gdje brojevi od 1 do 5 imaju slijedeće značenje: 5 - u potpunosti se slažem, 4 - uglavnom se slažem, 3 - niti se slažem niti se ne slažem, 2 - uglavnom se ne slažem, 1 - u potpunosti se ne slažem. U petom dijelu upitnika, koji se sastojao od 12 odrednica nastave, svrstanih abecednim redom od *a* do *l*, ispitanici su trebali zaokružiti samo one odrednice koje prema njihovom mišljenju predstavljaju kreativnu nastavu.

Postupak

Istraživanje je provedeno u OŠ Frana Krste Frankopana. Uvidom u školsku dokumentaciju prikupljeni su podaci o broju darovitih učenika te o aktivnostima za rad s darovitim učenicima propisanih školskim kurikulumom. Intervju i anketa provedeni su sredinom prosinca 2012. godine. Intervju je proveden s pedagoginjom i psihologinjom koje su odgovarale na 7 pitanja otvorenog tipa o vlastitom mišljenju vezanom za dosadašnje iskustvo u radu s darovitima, za kreativnost školskih programa, suradnju, poteškoće i djelotvornost nastave za darovite učenike. Ispitivač je postavljao pitanja i bilježio svaki odgovor. Anketa je provedena među 7 učitelja razredne nastave i 9 nastavnika predmetne nastave koji trenutno u svojim razredima imaju darovite učenike ili rade s njima kroz dodatnu nastavu. Ispitivač je na početku objasnio ispitanicima da je riječ o istraživanju

u svrhu diplomskog rada, a zatim da će ispunjavati upitnik s određenim tvrdnjama. Ispitanici su zasebno ispunjavali upitnik.

5. REZULTATI I RASPRAVA

Uvid u školski kurikulum

Osnovnu školu Frana Krste Frankopana pohađa ukupno 545 učenika. Prema školskom kurikulumu, učenici su, osim redovne i izborne nastave, uključeni u sljedeće aktivnosti:

- Učeničke ekscurzije i izleti
- Projektni dan
- Rad po modelu individualizacije i po prilagođenom programu
- Dopunska nastava
- Dodatni rad
- Izvannastavne aktivnosti i učenička društva
- Izvanškolske aktivnosti

U pogledu rada s darovitim učenicima, prema školskom kurikulumu, škola organizira uočavanje, školovanje, praćenje i poticanje darovitih učenika. Jedan od načina su dodatni rad prema učeničkim sposobnostima i interesima, izvannastavne aktivnosti, učenička društva i samostalni projekti. Dodatni rad organiziran je iz sljedećih predmeta: hrvatski jezik, engleski jezik, njemački jezik, matematika, priroda i društvo, fizika, geografija, povijest, ekologija, kemija i biologija. Ukupan broj učenika uključenih u dodatnu nastavu iznosi 257 (47,1%).

Radi zadovoljavanja potreba učenika, razvijanja njihovih sklonosti, kreativnosti i umijeća te poticanja inicijative, škola nudi učenicima aktivnosti izvan nastave. Neke od tih aktivnosti su: likovnjaci, keramičari, dramsko-scenska, novinari, zbor, synthesizer, folklor, ekolozi, pčelari, mali englezi, prometna jedinica, programeri i brojne sportske grupe. Od učeničkih društava postoji klub medijatora, a od radionica organizirane su kreativne i likovne radionice. U ukupno 30 skupina uključeno je 436 (80%) učenika.

Na identifikaciji darovitih učenika odnedavno radi psihologinja u suradnji s pedagoginjom. Identifikacija se vrši u 4. razredu, putem testova inteligencije. Prema riječima psihologinje, takvu identifikaciju ne smatra dovoljno preciznom i diferencirajućom, ali se trenutno u njihovoj školi koristi jedino takav pristup u identifikaciji. Trenutno je u četvrtim razredima na taj način identificirano 15 darovitih učenika koji čine grupu darovitih.

Iz analize školskog kurikulumu razvidno je da se rad s darovitim učenicima najčešće potiče kroz dodatni oblik rada, a kreativnost i darovitost općenito, kroz izvannastavne aktivnosti (tablica 1)

Tablica 1. Poticanje darovitosti i kreativnosti u školskom kontekstu

r.b.	AKTIVOSTI	Broj učenika	%
1.	Dodatni rad (hrvatski jezik, engleski jezik, njemački jezik, matematika, priroda i društvo, fizika, geografija, povijest, ekologija, kemija i biologija).	257	47
2.	Izvanastavne aktivnosti – 30 skupina : likovnjaci, keramičari, dramsko-scenska, novinari, zbor, synthesizer, folklor, ekolozi, pčelari, mali englezi, prometna jedinica, programeri, brojne sportske grupe.....	436	80

Iz tablice se 1, na kvantitativnoj i kvalitativnoj razini, vidi da su darovitost i kreativnost uvjetovane, da se prožimlju i da ih škola, osim nekih drugih oblika rada, koji su više povremenog i promjenjivog karaktera (projekti, mentorski rad...), najčešće tijekom školske godine potiče kroz dodatnu nastavu i izvanastavne aktivnosti.

Osim redovne nastave, koja se diferencira i prilagođava darovitim učenicima, tu je i izborna nastava koja se nudi svim učenicima, a tako i darovitim (vjeronauk, informatika, njemački jezik, mađarski jezik, tehnička kultura-robotika).

Intervju s pedagoginjom i psihologinjom

Kako bi se ispitali stavovi psihologinje i pedagoginje o darovitim učenicima u kontekstu škole, oblika podrške, kreativnosti i općenito uvjeta rada s darovitom djecom proveden je intervju koji se sastojao od 7 pitanja. Odgovori na pitanja prikazani su u tablici 2.

Tablica 2. Pitanja i odgovori - Intervju s pedagoginjom i psihologinjom

Pitanja	Odgovori	
1. Smatrate li da je sustav odgoja i obrazovanja dovoljno prilagođen djeci s posebnim potrebama?	Pedagoginja	<i>Ne, jer su to drukčija djeca i ne žele rutinske aktivnosti.</i>
	Psihologinja	<i>Ne.</i>
2. Kakvo je Vaše mišljenje o položaju, napretku i pozornosti koja je posvećena darovitim učenicima u Vašoj školi?	Pedagoginja	<i>Mislim da ima malo slobodnog prostora s obzirom na broj učenika u razredu i satnicu, no sa zastarjelim Pravilnikom iz 1991., koji nikako da se doradi, napretka je vrlo malo.</i>
	Psihologinja	<i>S obzirom da je Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika izašao još 1991.g., već je to dovoljan pokazatelj da se ne poklanja dovoljno pozornosti. U našoj školi identifikacija se vrši u 4. razredu, a rad se obavlja kroz dodatnu nastavu i pripreme za natjecanja.</i>
3. Od oblika podrške darovitim učenicima u školi, koji su se prema Vašem iskustvu pokazali kao najuspješniji?	Pedagoginja	<i>Samostalni projekti, ali u svakom obliku ima nešto za i protiv, jer je uspjeh individualan.</i>
	Psihologinja	<i>Samostalni projekti dobar su vid podrške i rada s darovitima, uz mentorstvo, ali za stariji uzrast. Ostali oblici rijetko se koriste, a uspjeh je individualan.</i>
4. Smatrate li da ti programi ujedno potiču i promiču kreativnost, samostalnost i radoznalost učenika?	Pedagoginja	<i>U svakom slučaju da, ali vrlo malo.</i>
	Psihologinja	<i>Da.</i>
5. Kako biste opisali suradnju između Vas, nastavnika i roditelja darovitih učenika?	Pedagoginja	<i>Uvijek poticajna, na obostrano zadovoljstvo.</i>
	Psihologinja	<i>S roditeljima je suradnja podjednaka, kao i za ostale učenike. S nastavnicima je malo teže jer imaju previše opterećenja s pripremanjem</i>

		<i>nastave za djecu s poteškoćama pa često izostane podrška darovitima.</i>
6. Na koje poteškoće nailazite u svom radu s darovitim djecom?	Pedagoginja	<i>Najčešće su to djeca koja žive u „svom“ svijetu, a to proizlazi iz njihovog kućnog okruženja (često su samoživa ili suviše asocijalna).</i>
	Psihologinja	<i>Često su individualci s visokim očekivanjima od sebe i drugih, ponekad prenametljivi pa smetaju na nastavi. Grupa koju ja imam s darovitima ne predstavlja mi problem.</i>
7. Procjenjuje li se u Vašoj školi djelotvornost nastave za darovite i na koje načine?	Pedagoginja	<i>U okviru dodatne nastave, ali izgleda da je samo važan uspjeh na natjecanju, i to prva tri mjesta.</i>
	Psihologinja	<i>Procjenjuju se jedino rezultati na natjecanjima.</i>

Iz podataka prikupljenih ovim intervjuom dobiven je uvid u razmišljanja pedagoginje i psihologinje o radu s darovitim učenicima. S obzirom da su pedagoginja i psihologinja uključene u velik broj školskih aktivnosti i samim time upoznate s radom cijele škole, kroz njihovo se iskustvo zrcali trenutni položaj darovitih učenika u osnovnoškolskom sustavu. Kako je i pretpostavljeno u hipotezama ovog istraživanja, u školskoj praksi još uvijek nije posvećena dovoljna pozornost radu i poticanju kreativnosti kod darovitih učenika. Ono što je zajedničko u odgovorima i pedagoginje i psihologinje najviše se odnosi na nezadovoljstvo uvjetima i posvećenosti radu s darovitim učenicima u vlastitoj školi. Obje naglašavaju kako je u radu s darovitima još uvijek velika prepreka zastarijeli Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika iz 1991. godine pa je i sama pozornost i posvećenost nedovoljna za takvu djecu. Od oblika podrške darovitima, među najuspješnije svrstavaju samostalne projekte i mentorstvo, uz naglasak da je uspjeh učenika individualan. Drugi oblici podrške, kao na primjer akceleracija, segregacija ili sažimanje programa rijetko se ili gotovo nikad ne koriste. S druge strane, obje smatraju da takvi oblici svakako potiču i razvijaju kreativnost kod darovitih učenika, što govori u prilog tome da su kreativan pristup i originalna nastava iznimno važni za kompletan napredak i uspjeh darovitih učenika u odgojno-obrazovnom procesu. Od velike je važnosti i suradnja između stručne službe, nastavnika i roditelja. U tom pogledu, pedagoginja i psihologinja slažu se da je u njihovoj školi suradnja s roditeljima poticajna i uspješna. Ipak, psihologinja naglašava kako je s nastavnicima malo teže jer su opterećeni pripremanjem sadržaja za djecu s poteškoćama, zbog čega izostane podrška darovitima. U radu s

darovitim djecom jedna od poteškoća koju navode pedagoginja i psihologinja jest da su takva djeca često individualci koji znaju biti samoživi, asocijalni ili prenametljivi. Takvim ponašanjem ometaju nastavu i drugu djecu u radu. Iz toga je moguće iščitati da je darovitim učenicima nužno omogućiti diferenciran pristup koji će privući njihovu pažnju i zadovoljiti intelektualne potrebe. Što se tiče procjenjivanja djelotvornosti nastave za darovite učenike u njihovoj školi, pedagoginja i psihologinja zaključuju kako se u tom pogledu ne posvećuje dovoljno pažnje jer se ispostavlja da su najvažniji rezultati koje daroviti učenici postignu na natjecanjima, posebice ako ti rezultati ne podrazumijevaju prvo, drugo i treće mjesto. Takav je pristup tradicionalan i dovodi do zapostavljanja kvalitetnog rada s darovitima. Ipak, nastojanja da se darovitima pruži podrška i razumijevanje za njihove potrebe postoje, te je jasan stav pedagoginje i psihologinje da su promjene nužne i poželjne. Suvremena pedagogija, gledajući s aspekta odnosa kreativnosti i darovitosti, govori o dvije vrste darovitosti: školskoj darovitosti i kreativno-produktivnoj darovitosti. Obje su vrste važne jer među njima postoji interakcija. Stoga je moguće zaključiti da bi bilo dobro provoditi programe kojima će se razvijati obje vrste darovitosti, što škole nastoje ispuniti svojim ponudama različitih aktivnosti koje nisu direktno vezane za redovnu i izbornu nastavu, jezgrovni i diferencirani kurikulum.

Anketa za učitelje/nastavnike

Anketu je ispunjavalo 7 učitelja razredne nastave i 9 nastavnika predmetne nastave. Učitelji razredne nastave u svom radu mogu bolje upoznati učenikove sposobnosti, sklonosti, a time i darovitost, zbog čega je njihovo mišljenje jednako važno kao i mišljenje nastavnika predmetne nastave. Nastavnici predmetne nastave rade u dodatnoj nastavi za darovite učenike. Dodatna nastava organizirana je iz hrvatskog jezika, fizike, prirode i društva, matematike, povijesti, engleskog jezika, biologije i kemije. Podaci o predmetima i razredima u kojima učitelji i nastavnici predaju prikazani su u tablici 3.

Tablica 3. Broj obuhvaćenih nastavnika, prema predmetu koji predaju i razredu u kojem predaju.

Predmet	Broj nastavnika	Razred
Razredna nastava	7	I.-IV.
Hrvatski jezik	3	V., VI., VII.

Biologija/kemija	1	VII., VIII.
Engleski jezik	1	VII.
Povijest	1	V., VI., VII., VIII
Matematika	1	VII., VIII.
Priroda i društvo	1	VI.
Fizika	1	VII.
Ukupno	16	I.-VIII.

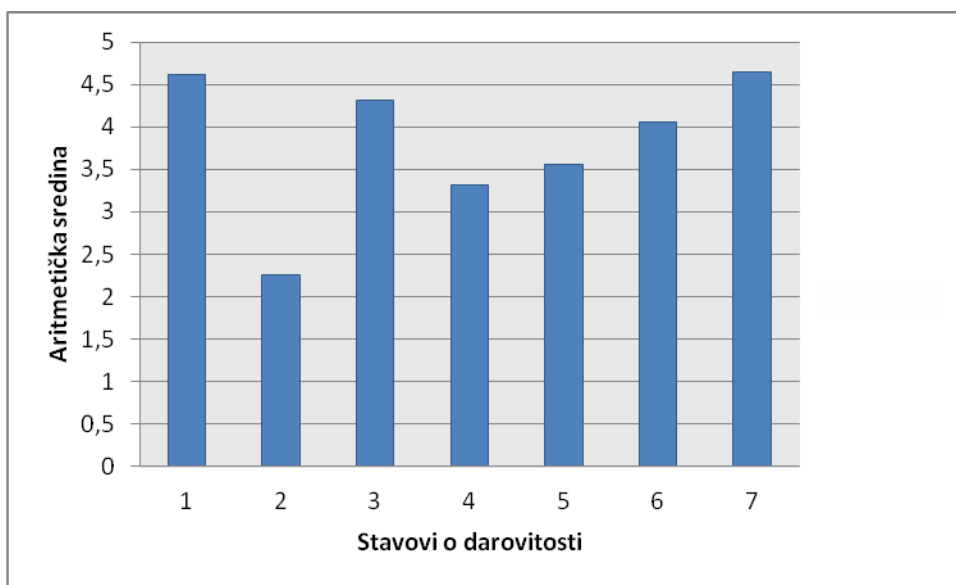
Iz tablice 3 vidi se da je anketnim upitnikom, na dragovoljnoj osnovi, obuhvaćeno 37,5% učitelja i 62,5 % nastavnika. Stavovi učitelja i nastavnika, definirani kroz 7 tvrdnji o darovitim učenicima, prikazani su u tablici 4, te grafom 1.

Tablica 4. Stavovi učitelja i nastavnika o darovitim učenicima (N=16)

	Tvrdnja	AS
1.	Daroviti učenici su djeca s posebnim potrebama u odgoju i obrazovanju.	4,62
2.	Daroviti učenici uspjeh će u životu bez obzira pružamo li im potporu ili ne.	2,25
3.	Daroviti učenici najčešće se razlikuju od prosječnih po sposobnosti generaliziranja, sintetiziranja, rješavanja problema i angažiranja u apstraktnom mišljenju.	4,31
4.	Daroviti se učenici teško prilagođavaju zadaćama primjerenima prosjeku skupine.	3,31
5.	Ako se ne izlože izazovima, daroviti učenici mogu izgubiti svoje sposobnosti i postati prosječni učenici.	3,56
6.	Osobe koje rade s darovitom djecom, koje ih proučavaju i pokušavaju ih razumjeti uspješniji su u radu s darovitima od onih koji imaju ograničen kontakt s njima i nisu dovoljno upoznati s njihovim specifičnim potrebama.	4,06
7.	Rad s darovitim učenicima je "pozitivan izazov".	4,65

Kako je prikazano u tablici 4, razvidno je da učitelji i nastavnici pozitivno doživljavaju rad s darovitim učenicima, što pokazuju odgovori na 7. tvrdnju – Rad s darovitim učenicima je „pozitivan izazov“ (AS=4,65). Učitelji i nastavnici prepoznaju darovite učenike i njihove posebne potrebe u

odgojno-obrazovnom sustavu (tvrdnja 1 i 3) te se uglavnom slažu s tvrdnjom da su osobe osposobljene za rad s darovitima i uspješnije u tom radu (AS=4,06). Iako nemaju izražen stav o teškoćama prilagođavanja darovitih učenika zadaćama koje su primjerene prosjeku skupine (tvrdnja 4), tvrdnja s kojom se ne slažu jest ona pod brojem 2 –Daroviti učenici uspjeh će u životu bez obzira pružamo li im potporu ili ne (AS=2,25).

Graf 1. Stavovi učitelja i nastavnika o darovitim učenicima (N=16)

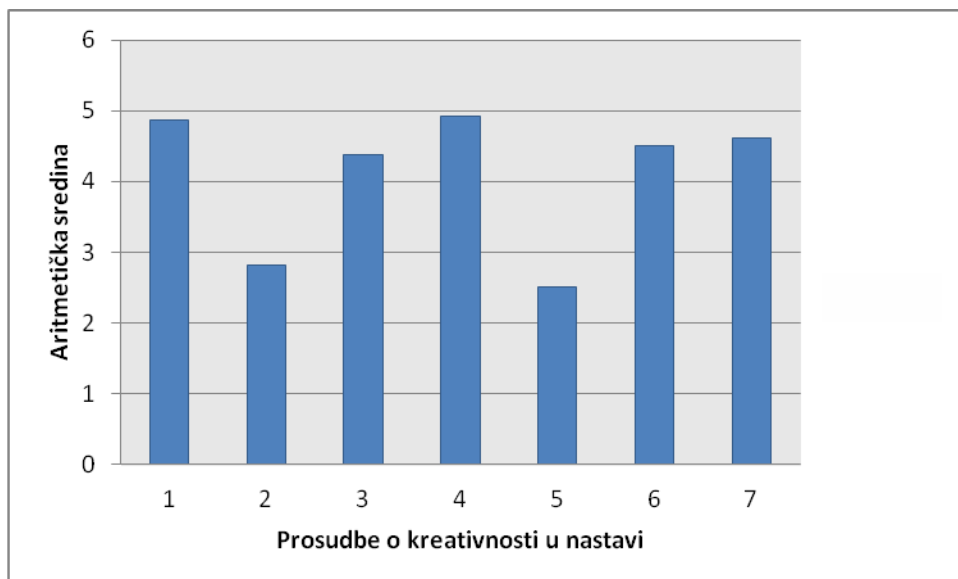
U području darovitosti, prema Čudina Obradović, Posavec (2009), stavovi okoline darovitog djeteta o darovitosti i njezinu tretmanu snažno djeluju na postupke okoline i poticajne oblike rada s darovitima. Na temelju nekih provedenih istraživanja na našem prostoru (Čudina-Obradović, Posavec, 2009; Sindik, 2010; Kragulj, 2011) moguće je zaključiti da je od iznimne važnosti da učitelji i nastavnici imaju pozitivan stav o darovitosti i potrebama darovitih učenika jer će tada i rad s darovitima biti na potrebnom nivou. Tome u prilog idu rezultati dobiveni ovim istraživanjem, prikazani grafom 1. Nastavnici i učitelji se u najvećoj mjeri slaži s tvrdnjom 7- Rad s darovitim učenicima je "pozitivan izazov"(AS =4.65), a najmanje s tvrdnjom 2-Daroviti učenici uspjeh će u životu bez obzira pružamo li im potporu ili ne (AS=2,25), iz čega se očituje raumijevanje, motiviranost i potreba učitelja i nastavnika za kreativnijim pristupom u radu s darovitima.

Prosudbe učitelja i nastavnika vezanim za kreativnost u nastavi prikazani su u tablici 5 te grafom 2.

Tablica 5. Prosudbe učitelja i nastavnika o kreativnosti u nastavi (N=16)

	Tvrdnja	AS
1.	Kreativnost je važna sastavnica odgojno-obrazovnog procesa.	4,87
2.	Uvjeti u kojima se odvija nastava omogućuju kreativan pristup i rad.	2,81
3.	Poznavanje i primjena principa kreativnog rada bitno doprinose uspješnoj nastavi.	4,37
4.	Kreativna je nastava ona u kojoj se potiču misaoni procesi, originalnost, pronalaženje i rješavanje problema te detaljnije ulaženje u sadržaj	4,93
5.	Postojeći oblici rada u školi potiču darovite učenike na radoznalost, samostalnost, razvijanje inicijative i spontanost.	2,50
6.	Daroviti učenici trebaju ovladati vještinama i strategijama koje ih osposobljuju da postanu neovisniji, kreativniji i samodostatni istraživači znanja.	4,50
7.	Na kreativan razvoj darovitog učenika uvelike utječe pozitivan stav učitelja/nastavnika, njegova fleksibilnost, strpljivost i otvorenost.	4,62

Iz odgovora prikazanih u tablici 5 razvidno je da učitelji i nastavnici u potpunosti prepoznaju kreativnost i njezine odrednice u nastavi (AS=4,93) te je smatraju važnom odgojno-obrazovnom sastavnicom (AS=4,87). U kontekstu darovitih učenika, slažu se da ih je potrebno osposobiti za neovisan i kreativan pristup učenju (AS=4,50), a vlastiti pozitivan stav u radu s darovitima smatraju iznimno važnim (AS=4,62). Poražavajući rezultati dobiveni su za tvrdnju 2- Uvjeti u kojima se odvija nastava omogućuju kreativan pristup i rad (AS=2,81) te za tvrdnju 5- Postojeći oblici rada u školi potiču darovite učenike na radoznalost, samostalnost, razvijanje inicijative i spontanost (AS=2,50), u kojima se očituje još uvijek nedovoljna posvećenost škole razvoju kreativnosti, kako kod darovitih, tako i kod ostalih učenika.

Graf 2. Prosudbe učitelja i nastavnika o kreativnosti u nastavi (N=16)

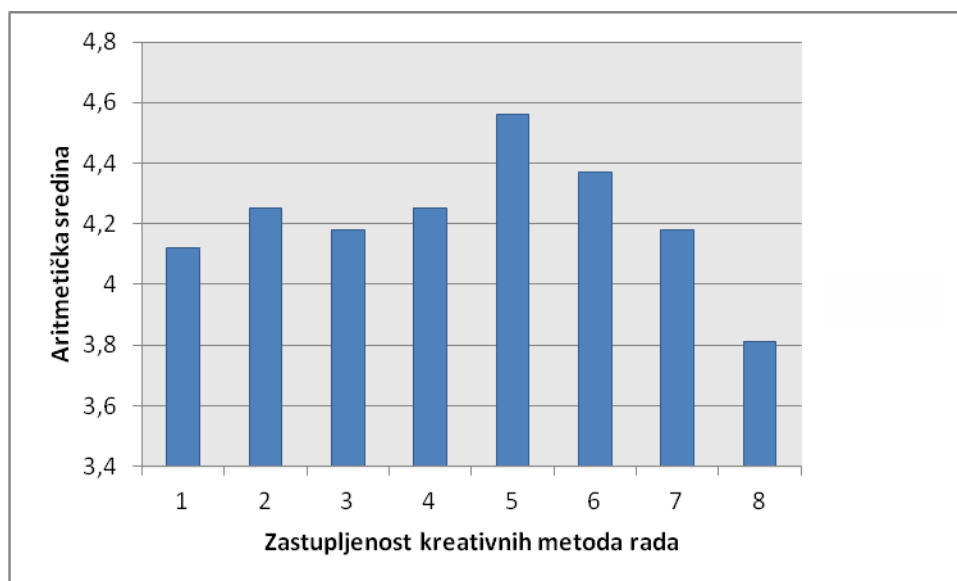
Rezultati prikazani grafom 2 daju jasan uvid u veliki nesrazmjer teorije i prakse, odnosno pozitivnog stava učitelja i nastavnika o kreativnosti te stvarnih uvjeta rada u kojima se odvija nastava. Učitelji i nastavnici nezadovoljni su uvjetima rada koji ne omogućuju kreativan pristup (AS=2,81), a za koji oni pokazuju izrazit interes i razumijevanje (tvrdnja 1 i tvrdnja 4). Iako se u teoriji, pa i u ovom radu, snažno naglašava potreba za mijenjanjem tradicionalnih pristupa nastavi, iskustva ispitanih učitelja i nastavnika ukazuju na velike propuste u radu s darovitima jer nastava i dalje ne razvija radoznalost, samostalnost, inicijativu i spontanost (AS=2,50). To ujedno potvrđuje i hipotezu ovog rada da postojeći oblici rada s darovitim učenicima nedovoljno promiču i potiču kreativnost.

Prosudbe učitelja i nastavnika o zastupljenosti kreativnih metoda rada u nastavi za darovite prikazane su u tablici 6.

Tablica 6. Prosudbe učitelja i nastavnika o kreativnim metodama rada (N=16)

	Kao kreativne metode rada, u nastavi za darovite zastupljene su:	AS
1.	Diskusija i debata	4,12
2.	Aktivno i suradničko učenje	4,25
3.	Humor	4,18
4.	Igre	4,25
5.	Projekti učenika	4,56
6.	Kreativne radionice	4,37
7.	Dječji pokusi	4,18
8.	Eksperimentalne aktivnosti	3,81

Učitelji i nastavnici uglavnom primjenjuju svih osam ispitanih kreativnih metoda rada. Najviše se to odnosi na projektnu nastavu, odnosno projekte učenika, što je za svaku pohvalu (AS=4,56). Međutim, eksperimentalne aktivnosti, kao važne sastavnice poticanja darovitosti i kreativnosti u nastavi najmanje se primjenjuju u odgojno-obrazovnom radu (AS=3,81). Diskusija i debata (AS=4,12), dječji pokusi (AS=4,18) i humor (AS=4,18) također su rijeđe zastupljeni. Učestalost primjene svih 8 ispitanih metoda kreativnog rada prikazana je u grafu 3.

Graf 3. Prosudbe učitelja i nastavnika o zastupljenosti kreativnih metoda rada (N=16)

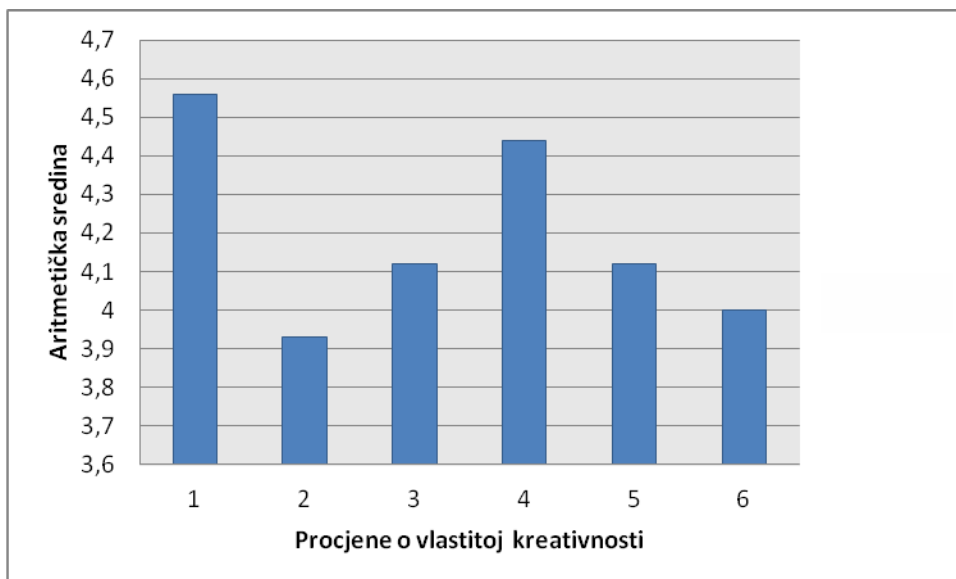
Brojni autori naglašavaju potrebu obogaćivanja kako učioničke tako i izvanučioničke nastave i stoga navode razne kreativne metode koje se mogu koristiti u radu s darovitima. Zastupljenost nekih od njih ispitana je u ovom istraživanju i prikazana grafom 3. Iz njega zaključujemo da se eksperimentalne aktivnosti, kao vrlo poticajna metoda rada, najmanje koriste u nastavi s darovitima (AS=3,81). Važnost eksperimentalnih aktivnosti naglašavaju Pejić, Tuhtan-Maras, Arrigoni (2007) koje ih smatraju bitnim faktorom kreativnog razvoja mišljenja. Rijeđe su zastupljeni i diskusija i debata (AS=4,12), dječji pokusi (AS=4,18) te humor (AS=4,18) koji inače snažno doprinose originalnosti nastave. Ipak, prema procjenama učitelja i nastavnika, najviše su zastupljeni projekti učenika, igre te aktivno i suradničko učenje što doprinosi kvaliteti rada s darovitima. Prema Cvetković-Lay (2010), takvi oblici rada neupitno utječu na kreativnost, originalnost, rješavanje problema i zadovoljstvo učenika. Zato je važno konstantno naglašavanje njihova poticanja i primjenjivanja u nastavi.

Kako ispitani učitelji i nastavnici procjenjuju vlastitu kreativnost i koje pokazatelje vlastite kreativnosti ističu prikazano je u tablici 7 te grafom 4.

Tablica 7. Procjene učitelja i nastavnika o vlastitoj kreativnosti (N=16)

	Kod mene je naglašena...	AS
1.	Sloboda mišljenja.	4,56
2.	Prepoznatljiv osobni stil i pristup.	3,93
3.	Visok stupanj samodiscipline i predanosti poslu.	4,12
4.	Spremnost prihvatanja izazova.	4,44
5.	Strpljivost, tolerantnost, upornost, sklonost riziku.	4,12
6.	Potreba da se samog sebe vidi kao maštovitu, originalnu i kreativnu osobu.	4,00

Iz tablice 7 vidljivo je da učitelji i nastavnici uglavnom pozitivno procjenjuju vlastitu kreativnost. Od pokazatelja kreativnosti kod njih samih najviše naglašavaju spremnost prihvatanja izazova (AS=4,44) i slobodu mišljenja (AS=4,56). Nešto manje naglašenu potrebu imaju da samog sebe vide kao maštovitu osobu (AS=4,40) koja ima prepoznatljiv osobni stil i pristup (AS=3,93).

Graf 4. Procjene učitelja i nastavnika o vlastitoj kreativnosti (N=16)

Kako je prikazano grafom 4, ispitani učitelji i nastavnici kod sebe najviše prepoznaju naglašenu slobodu mišljenja (tvrdnja 1), spremnost prihvatanja rizika (tvrdnja 4) te osobine poput strpljivosti, tolerantnosti, upornosti i sklonosti riziku (tvrdnja 5). Kako je već naglašeno u ovom radu, kreativna nastava ponajviše ovisi o kreativnosti učitelja i nastavnika. Ukoliko su sami učitelji i nastavnici osobe koje kod sebe njeguju slobodu mišljenja, sklonost riziku, tolerantnost, predanost poslu ili originalnost te će vrijednosti prenijeti i na svoje učenike. Zato Čudina Obradović (1991) učitelja naziva „*pokretačkom snagom stvaralaštva svojih učenika*“. Osim toga, uz omogućen prostor, vrijeme i materijale za kreativan rad, takvi će kreativni nastavnici uspješne modele rada uvijek koristiti na nov način, stalno ih obogaćujući idejama (Pejić, Tuhtan-Maras, Arrigoni, 2005).

Na samom kraju, ispitane su i odrednice kreativne nastave. Cilj je bio ispitati koje od 12 ponuđenih odrednica nastave učitelji i nastavnici procjenjuju kao kreativne. Rezultati su prikazani u tablici 8, odnosno frekvencije (f) za svaku odrednicu koje se odnose na ukupan broj učitelja i nastavnika koji su izdvojili navedenu odrednicu.

Tablica 8. Prosudbe učitelja i nastavnika (N=16) o pitanju- Što su za Vas odrednice kreativnosti u nastavi?

Odrednice kreativnosti	f	Odrednice kreativnosti	f
<i>a)</i> spontanost i kreativnost	14	<i>g)</i> otvorenost prema novome	16
<i>b)</i> strukturirane aktivnosti	1	<i>h)</i> tradicionalan pristup	/
<i>c)</i> frontalni rad	/	<i>i)</i> divergentno mišljenje	5
<i>d)</i> igranje elementima	10	<i>j)</i> kombiniranje različitih oblika rada	15
<i>e)</i> naglašen autoritet	/	<i>k)</i> poticanje interesa za određeni sadržaj	9
<i>f)</i> fleksibilnost	12	<i>l)</i> sloboda izbora	10

Prema broju zaokruženih tvrdnji koje označavaju odrednice kreativnosti, na prvom je mjestu otvorenost prema novome, što je zaokružilo svih 16 učitelja i nastavnika (100%). Njih 93,7% smatra da je kombiniranje različitih oblika rada druga po važnosti odlika kreativnosti. Za 87,5% podjednako su važne spontanost i kreativnost, a za njih 75% fleksibilnost. U znatno manjem broju su učitelji i nastavnici kao odrednicu kreativnosti odabrali poticanje interesa za određeni sadržaj (njih 56,2%). Iako Stevanović (1986) navodi važnost divergentnog mišljenja koje je bitna komponenta kreativnog mišljenja, samo njih 31,2% smatra ga odrednicom kreativnosti. Ipak, pokazatelj njihovog razlikovanja kreativne od nekreativne nastave jest i činjenica da nijedan od učitelja i nastavnika ne ubraja frontalni rad, naglašen autoritet i tradicionalan pristup u odrednice kreativne nastave.

6. ZAKLJUČAK

Iz navedenih analiza, na kvalitativnoj i kvantitativnoj razini, razvidno je da se ispitana škola okreće poticanju darovitosti i kreativnosti na suvremenim osnovama, kombinacijom različitih oblika rada, poticanjem slobode izbora i suodlučivanja učenika te otvorenosti za novo, inovativno i kreativno. Iako iz rezultata istraživanja zaključujemo da se darovitosti još uvijek ne poklanja dovoljno pažnje u odgojno-obrazovnom procesu, učitelji, nastavnici i stručni suradnici pokazuju iznimno pozitivan stav o darovitima i njihovim potrebama. Slažu se kako najveći problem predstavljaju uvjeti rada u školi. Nedostatak vremena, prostora i sadržaja otežava primjenu i poticanje kreativnih metoda i pristupa u nastavi. Naime, tradicionalna je škola naglašavala lingvističku i matematičko-logičku inteligenciju dok je ostale zanemarivala. Sve to dovelo je do zanemarivanja djece s drugim sposobnostima, što suvremena škola nastoji prevladati i sve jake strane učenika uključiti u nastavu i učenje. Uvažavajući svu složenost odgojno-obrazovnog procesa, darovitu djecu treba prepoznati i omogućiti im razvoj njihove osobnosti. Kreativnost sa svojim značajkama kao što su fleksibilnost, originalnost, divergentno mišljenje, otvorenost za nova iskustva, osjetljivost na stimulaciju, spremnost na rizik i dr., doprinosi razvoju darovitosti. Za poticanje darovitosti, a samim tim i kreativnosti, škola bi trebala omogućiti: rad po programima različite težine i složenosti za sve učenike, izborne programe, grupni i individualni rad, rad s mentorom, raniji upis, akceleraciju, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, kontakte sa stručnjacima i ekspertima pojedinih područja te pristupe različitim izvorima specifičnog znanja. Obogaćivanje programa kreativnim radionicama, eksperimentima, projektima i suradničkim učenjem uskladilo bi našu odgojno-obrazovnu potporu sa svjetskim dostignućima. Na taj način stvaraju se preduvjeti uspješnog razvoja kako za darovite tako i za svu školsku djecu.

7. POPIS LITERATURE

Adžić, D. (2011), Darovitost i rad s darovitim učenicima, Kako teoriju prenijeti u praksu. Život i škola, 171-184. <http://hrcak.srce.hr/search/?q=darovitost+i+rad+s+darovitim+učenicima>, dostupno 9. rujna, 2013.

Bognar, L. (2011), Kreativnost u nastavi, Napredak, 153 (1) 9-20. <http://hrcak.srce.hr/search/?q=kreativnost+u+nastavi%2C+bognar>, dostupno 8. rujna, 2013.

Buljubašić-Kuzmanović, V., Kobaš, K. (2009), Prilog ispitivanju nekih odrednica kreativnosti kod učitelja i studenata. Požega: Zbornik radova Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju, 42-52.

Cvetković-Lay, J. (2010), Darovito je, što ću sa sobom? Priručnik za obitelj, vrtić i školu, Zagreb: Alinea Bistrić.

Cvetković-Lay, J., Sekulić Majurec, A. (1998), Darovito je, što ću s njim? Priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi, Zagreb: Alinea.

Čudina-Obradović, M. (1991), Nadarenost – razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje, Zagreb: Školska knjiga.

Čudina-Obradović, M., Posavec, T. (2009), Korelati pozitivnih, negativnih i ambivalentnih stavova učitelja o darovitosti. Napredak 150 (3-4), 425-450.

Hollingworth Center for Highly Gifted Children (2007), A National Volunteer Resource and Support Network for Highly Gifted Children, Their Families, Schools and Communities. (<http://www.hollingworth.org/default.htm>)

Huzjak, M. (2006), Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. Zagreb: Odgojne znanosti, 289-300.

Kingore, B. (2004), High Achiever, Gifted Learner, Creative Learner. Understanding Our Gifted. (<http://www.bertiekingore.com/index.htm>)

Kragulj, S. (2011), Didaktički pristup razvoju darovitosti. Osijek: skup *The Methodology of Working with Talented Pupils*, Novi Sad (<http://bib.irb.hr/datoteka/553396.KRAGULJ-konf-11.pdf>), dostupno 10. rujna, 2013.

Kragulj, S., Somolanji, I. (2009), Kreativnost u nastavi budućih učitelja i odgojitelja. Požega: Zbornik radova Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju, 74-83.

Miel, A. (1968), Kreativnost u nastavi. Sarajevo: Svjetlost

Ministarstvo prosvjete i kulture. (1991), Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika. Narodne novine, 59. (<http://www.skole.hr/dokumenti>)

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, (2011) Nacionalni okvirni kurikulum. (www.public.mzos.hr)

Pejić, P., Tuhtan-Maras, T., Arrigoni J., (2005), Suvremeni pristupi poticanju dječje darovitosti s kreativnim radionicama. Rijeka: Magistra Iadertina, 2(2)

Renzulli J. S. i Reis S. M.: The Schoolwide Enrichment Model, Executive Summary, University of Connecticut (<http://www.gifted.uconn.edu/sem/semexec.html>), dostupno 9. rujna, 2013.

Sindik, J. (2010), Povezanost emocionalne kompetencije te mašte i empatije odgojitelja sa stavovima o darovitoj djeci. Život i škola, 65-90. (<http://hrcak.srce.hr/search/?q=Povezanost+emocionalne+kompetencije+te+ma%C5%A1te+i+empatije+odgojitelja+sa+stavovima+o+darovitoj+djeci>), dostupno, 9. rujna, 2013.

Stevanović, M. (1986), Kreativnost nastavnika i učenika. Pula: Istarska naklada

Stevanović, M. (2006), Nastavnik, odgajatelj, umjetnik. Varaždinske Toplice: Tonimir

Večei-Funda, V., Portner-Pavičević, J. (2009), Važnost dobre suradnje s roditeljima darovitih učenika. Lepoglava: ISBN 978-86-7372-114-9, 15, 187-195.

Vranjković, Lj. (2010), Daroviti učenici. Otok: Život i škola, 253-258.

Zaclona, Z. (2009), Creative approach towards teacher training. Požega: Zbornik radova Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju, 65-72.

8. PRILOZI

ANKETA ZA UČITELJE/NASTAVNIKE

Datum:

Predmet:

Razred:

Molimo Vas, prema navedenoj skali, procijenite navedene tvrdnje vezane za darovitost, kreativnost i rad s darovitimima te tvrdnje o percepciji vlastite kreativnosti, gdje brojevi imaju sljedeće značenje:

1- U potpunosti se ne slažem

2- Uglavnom se ne slažem

3- Niti se slažem, niti se ne slažem

4- Uglavnom se slažem

5- U potpunosti se slažem

1. U kojoj se mjeri slažete s navedenim tvrdnjama vezanim za darovite učenike?

Tvrdnja		
1	Daroviti učenici su djeca s posebnim potrebama u odgoju i obrazovanju.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
2	Daroviti učenici uspjeh će u životu bez obzira pružamo li im potporu ili ne.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
3	Daroviti učenici najčešće se razlikuju od prosječnih po sposobnosti generaliziranja, sintetiziranja, rješavanja problema i angažiranja u apstraktnom mišljenju.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
4	Daroviti se učenici teško prilagođavaju zadacima primjerenima prosjeku skupine.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
5	Ako se ne izlože izazovima, daroviti učenici mogu izgubiti svoje sposobnosti i postati prosječni učenici.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
6	Osobe koje rade s darovitom djecom, koje ih proučavaju i pokušavaju ih razumjeti uspješniji su u radu s darovitimima od onih koji imaju ograničen kontakt s njima i nisu dovoljno upoznati s njihovim specifičnim potrebama.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
7	Rad s darovitim učenicima je "pozitivan izazov".	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5

2. Koliko se slažete s navedenim tvrdnjama vezanim za kreativnost u nastavi?

Tvrdnja		
1	Kreativnost je važna sastavnica odgojno-obrazovnog procesa.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
2	Uvjeti u kojima se odvija nastava omogućuju kreativan pristup i rad.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
3	Poznavanje i primjena principa kreativnog rada bitno doprinose uspješnoj nastavi.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
4	Kreativna je nastava ona u kojoj se potiču misaoni procesi, originalnost, pronalaženje i rješavanje problema te detaljnije ulaženje u sadržaj.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
5	Postojeći oblici rada u školi potiču darovite učenike na radoznalost, samostalnost, razvijanje inicijative i spontanost.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
6	Daroviti učenici trebaju ovladati vještinama i strategijama koje ih osposobljuju da postanu neovisniji, kreativniji i samodostatni istraživači znanja.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
7	Na kreativan razvoj darovitog učenika uvelike utječe pozitivan stav učitelja/nastavnika, njegova fleksibilnost, strpljivost i otvorenost.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5

1. Koliko se slažete s tvrdnjama vezanim za kreativne metode rada s darovitim učenicima?

Kao kreativne metode rada, u nastavi za darovite zastupljene su:		
1	Diskusija i debata	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
2	Aktivno i suradničko učenje	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
3	Humor	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
4	Igre	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
5	Projekti učenika	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
6	Kreativne radionice	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
7	Dječji pokusi	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5

8	Eksperimentalne aktivnosti	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
---	----------------------------	-----------------------

2. Kako procjenjujete vlastitu kreativnost?

Kod mene je naglašena...		
1	Sloboda mišljenja.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
2	Prepoznatljiv osobni stil i pristup.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
3	Visok stupanj samodiscipline i predanosti poslu.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
4	Spremnost prihvaćanja izazova.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
5	Strpljivost, tolerantnost, upornost, sklonost riziku.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5
6	Potreba da se samog sebe vidi kao maštovitu, originalnu i kreativnu osobu.	1 -- 2 -- 3 -- 4 -- 5

3. Što su za Vas odrednice kreativnosti u nastavi (*zaokružite svoje odgovore*)?

a) spontanost i originalnost	g) otvorenost prema novome
b) strukturirane aktivnosti	h) tradicionalan pristup
c) frontalni rad	i) divergentno mišljenje
d) igranje elementima	j) kombiniranje različitih oblika rada
e) naglašen autoritet	k) poticanje interesa za određeni sadržaj
f) fleksibilnost	l) sloboda izbora

Hvala Vam na Vašoj suradnji!

DIPLOMSKI RAD: ODNOS KREATIVNOSTI I DAROVITOSTI U ŠKOLSKOM KONTEKSTU

PITANJA ZA INTERVJU

1. Smatrate li da je sustav odgoja i obrazovanja dovoljno prilagođen djeci s posebnim potrebama, tj. darovitoj djeci?
2. Kakvo je Vaše mišljenje o položaju, napretku i pozornosti koja je posvećena darovitim učenicima u Vašoj školi?
3. Na koje poteškoće nailazite u svom radu s darovitom djecom?
4. Od oblika podrške darovitim učenicima u školi (samostalni projekti, obogaćivanje i sažimanje programa, mentorstvo, gosti predavači, dodatni tečajevi, posebni razredi, raniji polazak u prvi razred, preskakanje razreda, kombinirani razredi, ubrzano izlaganje dijelova kurikuluma i dr.), koji su se prema Vašem iskustvu pokazali kao najuspješniji?
5. Smatrate li da ti programi ujedno potiču i promiču kreativnost, samostalnost i radoznalost učenika?
6. Kako biste opisali suradnju između Vas, nastavnika i roditelja darovitih učenika?
7. Procjenjuje li se u Vašoj školi djelotvornost nastave za darovite i na koje načine?